

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
április

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete vezetősége 2003–2007

Elnök:

BAKOS KLÁRA igazgató
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Központi Könyvtár

Főtitkár:

Jelölés alatt.

Alelnökök:

BICZÁK PÉTER igazgató
Pest Megyei Könyvtár
HARASZTI PÁLNÉ osztályvezető
Országgyűlési Könyvtár
DR. MADER BÉLA főigazgató
Szegedi Tudományegyetem
Egyetemi Könyvtár

Elnökségi tagok:

DR. BARTOS ÉVA osztályvezető
OSZK KI
DR. BÉNYEI MIKLÓS igazgatóhelyettes
Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár
TEVELI JUDIT
VARGA RÓBERT igazgató
Kaposvári Megyei és Városi Könyvtár

Elnökségi póttagok:

BARÁTNÉ DR. HAJDU ÁGNES
tanszékvezető főiskolai tanár
Szegedi Egyetem Juhász Gyula Tanárképző
Főiskolai Kar
DÁN KRISZTINA vezető tanácsadó
Fővárosi Pedagógiai Intézet

Az Ellenőrző Bizottság elnöke:

DR. AMBRUS ZOLTÁN igazgató
Békés Megyei Könyvtár

Az Ellenőrző Bizottság tagjai:

CZUPI GYULA igazgató
Nagykanizsai Városi Könyvtár
KISS GÁBOR igazgató
Deák Ferenc Megyei Könyvtár
DR. MURÁNYI LAJOS osztályvezető
MTA Könyvtára

Az Ellenőrző Bizottság póttagja:

CSEMOR TIBOR

Pontos postai és e-mail címek, telefon – és fax – számok az MKE Titkárságán
Budapest V., Hold u. 6. Telefon: 311-8634; E-mail: mke@mail.c3.hu

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 4. szám

2003. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Ambrus Zoltán:** Beszámoló a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége
1999–2002. évi tevékenységéről 3
A MOKKA ünnepélyes átadása 14

Műhelykérdések

- Vasas Lívia–Hercsel Imréné:** Információkeresési szokások az orvosi könyv-
tárosok gyakorlatában 16
Csiszár Miklósné: A helyismereti munka története Veszprémben az 50 éves
Eötvös Károly Megyei Könyvtárban 26
Mikulás Gábor: Rongáljunk-e könyveket? 34

Napló

- Kolivosko István:** A digitális jövő árnyékában 36

Konferenciák

- Ekler Péter:** Közgyűjteményi Tudományos Napok – Sárospatak 44

Perszonália

- Kéglí Ferenc:** Magyar Örökség Díj Petrik Gézának 48
Futala Tibor: Dr. Farkas László (1909–2003) 52

Könyv

- György Béla:** Egy különös dokumentumgyűjtemény 54
A Székesfehérvári Körzeti Könyvtár története 56

From the contents

Zoltán Ambrus: Report on the activities of the Board of the Association of Hungarian Librarians in the period 1999 to 2002 (3);
Lívía Vasas–Imréné Hercsel: Information searching habits in the practice of medical librarians (16)

Cikkeink szerzői

Ambrus Zoltán, a Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatója; *Csiszár Miklósné*, a Veszprém Megyei Könyvtár munkatársa; *Ekler Péter*, az OSZK tudományos titkára; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *György Béla*, az OSZK munkatársa; *Hercsel Imréné*, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár szakreferense; *Kéglí Ferenc*, az OSZK osztályvezetője; *Kolivosko István*, a kassai Bocatius János Nyilvános Könyvtár igazgatóhelyettese; *Mikulás Gábor*, információs és PR-tanácsadó, könyvtári szakértő; *Vasas Lívía*, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Beszámoló a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége 1999–2002. évi tevékenységéről

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete nagy létszámú, sokféle szempont alapján, térben és érdeklődésben egyaránt strukturált szervezet, mely sok szállal kötődik természetes partnereihez, és remélhetőleg e partnerek is kötődnek hozzánk.

Az a felhatalmazás, melyet négy éve, négy évre kapott az elnökség a tagságtól, felelősségérzetet és munkát követelt mindannyiunktól: megfelelést a mandátumnak és megfelelést saját emberi és szakmai elképzeléseinknek, igényeinknek. Nem egy statikus, hanem egy gyorsan – legtöbbször tőlünk függetlenül – változó erőterbe kerültünk, amelyben folyamatos korrekciókra és újragondolásokra volt szükség, alkalmazkodásra és változtatási kényszerekre.

Ezért is tartjuk kötelezettségünknek, hogy a leköszönő elnökség számot adjon arról, hogyan képviselte a tagságot, milyen meghatározottságok és elvek mentén végezte munkáját, és természetesen arról is, hogy milyen anyagi feltételek, milyen tárgyi körülmények álltak rendelkezésére. Az is elmondandó, hogyan szolgáltuk a tagságot, vagy legalábbis mi hogyan látjuk e szolgálat eredményeit, nehézségeit.

1. A könyvtárügy helyzete

Miközben a törvény a szakmai elvárások és folyamatok nyugodt, kiegyensúlyozott továbbvitelét prognosztizálta, a környezetben, az irányítás különböző szinterein és az intézményekben ezzel ellentétes folyamatok is lejátszódnak. Bonyolultabb, összetettebb és kevésbé követhető lett a kép, ami a politikai ciklikusság miatt számunkra még nehezebben értelmezhető:

- Nem csökkent a politika meghatározó primátusa a kultúra területén.
- Nincs ciklusokon átívelő, nemzeti kultúrpolitika.
- Sok rögtönzés, esetenként hatalmi szempontok érvényesültek.
- Növekedett a centralizáció a döntések előkészítésében és végrehajtásában.
- A pénzforrások még közelebb kerültek a döntéshozókhoz (lásd: NKAP), és folyamatosan átalakulnak, megszűnnek források, és újak jönnek létre. A Soros Alapítvány kivonul bizonyos területekről, míg az IKB–IHM mint támogató igen hatékonyan befolyásolja a számunkra érdekes közvetlen és közvetett szakmai területeket.
- Törekvés volt tapasztalható a meglévő intézményi struktúra modernizálására, átalakítására, de sokszor a szakmai érvek és érdekek nem elég meggyőző figyelembevételével. Ötletszerű intézményi összevonások, közös gazdasági egységekbe kényszerítés, az iskolai és felsőoktatási könyvtárügy megoldat-

lanságai stb., majd új intézménytípusok, hálózatok favorizálása, a meglévők rekonstrukciója helyett – ezek voltak az átalakítás problémái.

- A követő jogszabályok új felelősségi és szerepvállalási kötelezettségeket követelnek a könyvtáruigy nagyon sok szintjén.
- A könyvtárak működtetésére fordítható fenntartói források még inflációt sem követő „növekedése”, a költségvetési források szakmai/dologi értékének minimalizálódása figyelhető meg. Minden innováció független a közvetlen fenntartótól, ettől felelősségvállaló szerepe is aggasztóan csökken. Az indokoltnál nagyobb lett a szerepe az ágazatban a pályázatoknak.
- A vezetői kinevezéseknél felerősödtek a nem szakmai szempontok.
- A könyvtáros társadalom mint értelmiségi csoport teljes anyagi és ebből (illetve az előbbiekből) következő vészes leépülése, a teljesítmények értékének szakmán belüli és szakmán kívüli értékesökkenése következett be.
- Az 50%-os átlagos fizetésemelés szakmai hatásáról nem, de pozitív hangulati hatásáról már most is beszámolhatunk.
- A szakmai érdekképviselet az ágazati irányítás szakmai felelőseivel kitűnő emberi és munkakapcsolatot alakíthatott ki és tarthatott fenn, de minden erőlködés ellenére sem jutottak közelebb a döntéshozókhoz, a politikai centrumokhoz.

Részben ezekkel ellentétes, részben ezekből fakadó folyamatok:

- Soha nem tapasztalt kezdeményező készség, öntevékenység tapasztalható a szakmában (lásd az „Olvasás Évét”, a könyvtártechnológiai megújulást).
- Határozott törekvés tapasztalható minden szinten a szakma modernizálódási ütemének fenntartására, a társadalom könyvtárképének megváltoztatására, a szolgáltatások új felhasználói rétegekre történő kiterjesztésére, a nemzetközi tapasztalatok és tudás átvételére,
- A teljes szakma résztvevője egy – ma ugyan még nem eléggé összehangolt és célirányos – tanulási folyamatnak. Talán a legnagyobb eredmény: itt egy szakma összessége, még ha különböző szinten is, *de megtanult, hasznosít, továbbgondol egy teljesen új tudást, az informatikát*. Nehezen mondható olyan könyvtárosi munkakör vagy feladat, mely nem követeli meg a számítógép, az internet használatát, és azzal munka eredményesebbé, biztosabbá, biztonságosabbá tételét.
- A „hasznossági”, hatékonysági, gazdaságossági szempontok érvényesítése munkánkban; a marketing, a minőségbiztosítás, a pr alkalmazott megjelenése. Lehet-e összefüggést találni e korszerű technológia, valamint a marketing- és menedzsmentgondolkodás könyvtári terjedése között? Feltétlenül:
 - egyre egyértelműbben látszik, hogy e sokféle rendszer, sokféle technológia és kapcsolati rendszer nem tartható kézben, nem látható át hagyományos vezetési, irányítási eljárásokkal;
 - különösen igaz ez a hatékonyságra és a minőségre, minőségbiztosításra. Ez utóbbi könyvtári megjelenésének alapkritériuma a standardizálás és így az összehasonlíthatóság biztosítása. Ma ez kulcskérdés a szakfelügyelet eredményes működtetése, végső soron a magyar könyvtáruigy szakmai teljesítménye kérdésében.
- Az új, vagy a még nem megfelelően fejlett szolgáltatási területek dinamizálása, (információs szolgáltatás sokféle újdonsága, a távoktatás, életlen át tartó tanulás segítése, stb.).

- Új együttműködési formák, új szerveződések megjelenése a könyvtári munkamegosztásban és a szolgáltatásban.
- Nemzetközi kapcsolatok felélénkülése és ilyen projektek beindítása szakmai kezdeményezésre.
- Erősödött a szakmánkon belüli szolidaritás.

Nem passzív technikai megújulás volt ez, hanem *a folyamatok mélyreható megváltozása*. Együtt járt a hagyományos funkciók felfrissülésével is. Csak a modern technológia teremtette meg annak lehetőségét, hogy új típusú, vertikális és horizontális együttműködések jöjjenek létre, hogy ODR-ről, MOKKÁ-ról, Közelketről, és MEK-ről lehessen beszélni. És ez bizony már nagyon más minőség! Megnöveli a centrális szervezetek, szerveződések szerepét, szakmai kötelezettségét is. Alapjává, integrálójává válik a hálózati kapcsolatoknak.

Milyen összetevők nehezítették, nehezítik munkánkat?

- Nincs szakmai közmegegyezésen alapuló, általunk létrehozott fejlesztési koncepció, vagy talán ami még fontosabb: nincs szakmai közmegegyezésen alapuló megközelítési mód. Elbeszélünk egymás mellett, nem mindig értjük meg egymást „fél” szavakból, néha többórás eszmecsere után sem! Túl nagy a szerepe egy-egy műhelynek, egy-egy meghatározó személyiségnek. Nem ütköztetett és elfogadott álláspontot képviselünk, hanem egyéni véleményeket. Ezért egy szakmai szervezet nem vagy nem elég konzekvensen tud állást foglalni fontos kérdésekben. Ennek következtében a szükséges változást, változtatást is az indokoltnál nagyobb idegenkedés és esetenként elutasítás fogadja.
- Még mindig nehezen indokolható mértékű a párhuzamosság, a gazdaságtalan munkavégzés, a nem hatékony, a nem szakmai célokra irányuló, korszerűtlen intézményvezetés. Olyan látszatintézmények és szolgáltatások fenntartásához ragaszkodunk időnként, amelyek a nemzetközi gyakorlattal és a magyar valósággal is ellentétesek. Ebben természetesen a személyes érdek, a munkavállalói attitűd nem elhanyagolható, de ez a szorosan vett szakmai érdekektől elütő szempontokat jelenít meg.
- Nem tudunk elég hatásosan, meggyőzően, a hétköznapiakban is ható módon a társadalom egésze vagy véleményformáló rétege számára modern, „hasznos” könyvtárképet mutatni. Jelenlétünk a médiában esetleges, nem a valóban fontos könyvtári folyamatok tükröződnek vissza abban, hanem a felszín, az akció.
- Kiegészítőszolgáltatás és nem tartalmi a kapcsolatunk a rokon (közgyűjteményi, kulturális) területekkel. Erre lehet az a válasz, hogy ők sem kezdeményeznek, hogy mindenkinek elementáris belső gondjai vannak, csakhogy közben a világban, annak boldogabbik felében a közgyűjtemények legalább virtuálisan egységes adatbázisokban dolgozzák fel egy-egy szakma vagy földrajzi terület értékeit, ott már nem a birtoklás, hanem a rendelkezésre bocsátás a valódi érték!
- Nincs határozott kultúrpolitikai elképzelés az Európai Unió tagsággal járó szervezeti/területi strukturális átalakítási kényszerekről, nivellációs szükségletekről, együttműködési lehetőségekről.

2. Az MKE elmúlt 4 éves tevékenysége

Az előzőekben vázolt társadalmi–szakmai közegben dolgozott az egyesület és természetesen annak vezető testületei is. Időről időre, alkalomról alkalomra is változtatva azt, de az induló elnökség egy ma is vállalható stratégiai koncepcióvá formálta céljait.

Abból az alaphelyzetből indult ki négyéves programja megalkotásakor, hogy a kulturális törvény hatékony, szakmai érdekközpontú megvalósítását segíti úgy, hogy

- a könyvtárosra mint értelmiségi munkavállalóra koncentrál, a könyvtárost, a könyvtáros közösségeket segíti munkájukban,
- szélesíti társadalmi kapcsolatrendszerét a művészetek, a tudomány, az oktatás, a közgyűjtemények, az egyházak stb. vonatkozásában,
- részt vesz a követő jogszabályok létrehozásában, az új követelményeknek megfelelő szakmai eljárások bevezetésében, terjesztésében,
- olyan képzéseket, ismeretbővítő konferenciákat, vándorgyűléseket stb. szervez, melyek alkalmasabbá teszik az azon résztvevőket feladataik eredményesebb ellátására, a könyvtári munkakapcsolatokban – projekteknél – való részvételre,
- hangsúlyosan együttműködik a határon túli magyar könyvtáros közösségekkel,
- csökkentti a Budapest-központúságot azzal, hogy regionális konferenciákat szervez, és ebben támogatja területi és szakmai szervezeteit,
- szakmai bizottságokat, állandó vagy eseti munkacsoportokat hoz létre és működtet aktuális tartalmi vagy szervezeti feladatok megoldására, azok előkészítésére,
- együttműködik a többi könyvtáros szervezettel, sőt kezdeményezője lesz ehhez köthető fórumok és cselekvések megteremtésének.

Ha visszatekintünk az elmúlt évekre, azt állapíthatjuk meg, hogy Önökkel együtt, a szakmai és területi szervezetekkel közösen ezeket a célkitűzéseket összességében teljesítettük:

- aktivitásunk a hagyományos egyesületi keretekben és azokon túl is növekedett,
- rendezvényeink látogatottsága és szakmai értéke igen jó volt,
- közreműködtünk a „Könyvtári Kerekasztal” létrehozásában, a szakmai szervezetek összefogásában,
- részt vettünk a szakmai testületek munkájában, kezdeményezőek voltunk több akció, program, finanszírozási elv kialakításában.

Rendezvények

- A vándorgyűlés helyszínei és programja annak az eredeti célkitűzésnek felelt meg, hogy megerősítsük elsőrendű kapcsolatainkat, így az irodalommal és a könyvkiadással (Pápa), a történeti tudományok képviselőivel (Esztergom), az oktatásüggyel (Nyíregyháza) és a nemzeti könyvtárral (Budapest). Nagy

hangsúlyt helyeztünk a vándorgyűlések szervezési megújítására, tartalmi értékeinek növelésére, nem mindig érzékelhető eredménnyel. Különösen vonatkozik ez a plenáris előadásokra, melyekben lényegi áttörést megítélésünk szerint csak a legutóbbi rendezvény hozott. Ugyanakkor a szakmai véleménycserére leginkább lehetőséget adó szekcióülések látogatottsága és az ottani aktivitás minden vándorgyűlésen kiemelkedő volt. Igaz, hogy az azokat összefoglaló záró plenáris esetenkénti elmaradását többen kifogásolták. Az e program helyére szánt kerekasztal-beszélgetések, melyeken a külföldi kollégák is megszólalhattak végre, jó visszhangot váltott ki.

- Minden évben kiemelt jelentősége volt a Nemzetközi Könyvfesztivál könyvtáros programjainak, és mióta szervezési szempontjából is közelebb kerültünk e programhoz, a könyvtárosok részvétele, érdeklődése növekedett.
- Regionális tanfolyamokat szerveztünk az informatika, az EU-s ismeretek, a a marketingmenedzsment, minőségbiztosítás tárgykörében, illetve
 - szakmai konferenciát a magyar irodalom kérdéseiről, az 50 éves közkönyvtári intézménytípusokról, a kisebbségi magyar könyvtárügy kérdéseiről.
- A székelyudvarhelyi városi könyvtárral közösen szervezett szakmai konferenciára 2001 szeptemberében került sor. Ezt az egyesület finanszírozta és biztosította az előadókat. Rendkívül tanulságos napokat tölthetünk ott egy minden ízében megújult, a magyarországi könyvtárúgyhöz felzárkózni kívánó intézményben.
- Megszerveztük tavaszi–őrszi országos szakmai konferenciánkat, változatos tematikával és jelentős szakmai érdeklődés mellett.
- Egy záró workshop keretében értékeltük és tettük elég széles körben ismertté a magyar–holland könyvtárhasználati vizsgálat eredményeit. Sok tanulsággal járó projekt volt ez, de eredményei, használható adatai jelentősen hozzájárulhatnak a magyar könyvtárügy megújításához. Új fejlemény, hogy a holland partner egy projektort ajándékozott az egyesületnek.
- **Mit ér az ember, ha olvasó?** címmel országos szakmai konferenciát szerveztünk a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Karával, a Magyar Olvasástársasággal, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal, valamint a Könyvtárostanárok Egyesületével közösen. A gazdag szakmai program nagyon sok érdeklődőt vonzott. Több mint 400 fő vett részt a kétnapos rendezvényen. Az ország egész területéről, sőt határon túlról is érkező könyvtárosok, pedagógusok, könyvkiadással foglalkozó szakemberek közös gondolkodása, a problémák és megoldások felvetése jó „előkonferenciája” is volt a később hivatalosan is meghirdetett Olvasás Évének.

Nemzetközi kapcsolatok

A) Nemzetközi szervezetek

A nemzetközi szakmai szervezetekkel fenntartott kapcsolataink lényegében arra a két szervezetre szorítkoztak, amelyeknek az MKE tagja (Könyvtári Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége – IFLA, valamint a Könyvtári, Információs és Dokumentációs Egyesületek Európai Irodája – EBLIDA.) Az IFLA-nak az MKE-n kívül még számos – intézményi – tagja van; az EBLIDA-nak az

MKE-hez hasonlóan társult tagja az IKSZ (teljes jogú tagok csak EU-tagországok egyesületei lehetnek).

Mivel anyagiak híján az IFLA, valamint a szekciókat tömörítő osztályai, szekciói, „kerekasztalai” és meghatározott programokkal foglalkozó apparátusai között nincs olyan, amelynek vezetőségében és más állandó szerveiben egyesületünk részéről (vagy akár Magyarországról) valaki „hivatalos minőségben” részt venne, a kapcsolatok – eltekintve az IFLA éves konferenciáin és közgyűlésén való részvételtől – az IFLA tevékenységének figyelemmel kísérésére és az arról való időnkénti tájékoztatásra, egy esetben pedig a FAIFE (Freedom of Access to Information and Freedom of Expression – Az információkhoz való hozzáférés, és a kifejezés szabadsága) elnevezésű program kérésére összeállított országjelentéshez történő adatgyűjtésre és – a Könyvtári Intézettel együttműködve – a jelentés elkészítésére szorítkoztak.

Az IFLA konferenciáin/közgyűlésein egyesületünk minden évben képviselve volt. 1999-ben Bangkok-ban Máder Béla elnökségi tag, 2000-ben Jeruzsálemben Ambrus Zoltán elnök, 2001-ben Bostonban Haraszi Pálné főtitkár, 2001-ben Glasgowban Ambrus Zoltán elnök képviselte az MKE-t. Ez utóbbin – nem az MKE finanszírozásában – részt vett Haraszi Pálné főtitkár és Vajda Erik alelnök is. A plenáris ülések és a hivatalos közgyűlési ülések mellett az MKE részéről résztvevők általában személyes, illetve munkahelyi szakmai területüknek és érdeklődésüknek megfelelő üléseken vettek részt, az ülések jellegétől függő aktivitással. Folyamatos volt kapcsolatunk a 2002-ben szekcióból alakult „A könyvtári egyesületek menedzsmentje” elnevezésű „kerekasztallal”.

Az EBLIDA tevékenysége sajnálatosan egysíkú, csaknem kizárólagosan a könyvtárak és információs intézmények szerzői jogi problémáira szorítkozik. Az 1999-ben tartott, szerzői jogi kérdésekkel foglalkozó, az MKE által rendezett budapesti CECUP (Central European Copyright User Platform) elnevezésű szemináriumuk után 2001-ben, ugyancsak Budapesten, a CELIP (Central and Eastern European Licensing Information Platform) szemináriuma keretében a könyvtári konzorciumokkal is foglalkozott a szervezet. Az MKE erre felkért tagjai rendszeresen képviselték az egyesületet az EBLIDA külföldön tartott, a tárggyal foglalkozó rendezvényein is.

B) Külföldi társszervezetek

A kapcsolat az esetek többségében arra szorítkozik, hogy meghívást kapunk a társszervezetek éves vagy alkalmi konferenciáira; egyes esetekben olyan kongresszusokra, konferenciákra is, amelynek a társszervezet csak a rendezésében és/vagy propagandájában vesz részt. A mi részünkről – eltekintve azoktól az esetektől, amikor az egyesület szekciói, ritkábban területi szervezetei hívnak meg a külföldi társszervezetek részéről kollégákat – általában a vándorgyűlésekre történő meghívással viszonzzuk a hozzánk érkező meghívásokat. Kollégáink részvétele külföldi társszervezeteink konferenciáin a – sajnos meglehetősen hézagosan beérkező újtjelentések és még ritkábban előforduló publikációk tanúsága, illetve szóbeli tájékoztatás szerint – általában hasznosak, bár az említett hiányosságok folytán csak hézagosan válnak közkinccsé. Viszonylag ritkán, de vannak olyan esetek is, amikor az MKE képviselője előadást tart a társegyesület konferenciáján (pl. Murányi Lajos – több ízben, Vajda Erik stb.) Rövid felszólalásokra számos esetben került sor.

A különböző társszervezetek rendezvényein az MKE képviselőiként résztvevő kollégák kiválasztásában sokat segített a végre működő tagnyilvántartás kereshető, nyelvismeretre vonatkozó információja.

A vándorgyűléseken résztvevő külföldi kollégák részére igyekeztünk – természetesen a magyaros vendégszereteten kívül is – hasznossá tenni az itt töltött időt. Így az utóbbi években – javuló hatékonysággal – kezükbe adtuk a szekcióüléseken elhangzó előadások angolra fordított rezüméit. Az esetek többségében rendezünk a külföldi vendégek és érdeklődő kollégák részére nemzetközi kerekasztal beszélgetést a vándorgyűlés mindenkor fős témája „közelében”.

Kiemelkedik a kétoldalú kapcsolatok köréből a megszünt Deutsches Bibliotheksinstitut – Bibliothekarische Auslandstelle helyébe lépett Bibliothek&Information (BI) International szervezésében 2000 óta lehetővé tett egy hónapos szakmai tanulmányút (a partner terminológiája szerint „szakmai tartózkodás” – „Fachaufenthalt”), amelynek keretében minden évben egy-egy kollégánk töltött érdeklődési köre szerint a partner által kiválasztott könyvtárban egy-egy hónapot. E könyvtárban munka közben tanulmányozta a vendéglátó könyvtár munkáját és saját szakmai témáját. A tartózkodás költségeit a BI International fedezi. Az MKE szükség szerint hozzájárult az útiköltségekhez.

A korábban az egyesület részéről meghirdetett egyéni tanulmányúti lehetőség „elhunytt”, de egyedi kérésekre az MKE erejéhez képest többeknek adott segítséget ahhoz, hogy külföldi szakmai rendezvényeken részt vegyenek.

C) Frankfurti vásár

Sajátossága folytán külön említjük meg a Frankfurti Könyvvásár IBLC (International Booksellers and Librarians Center – Könyvkereskedők és Könyvtárosok Nemzetközi Központja) elnevezésű pavilonjában az MKE szervezésében megvalósult magyar könyvtári részvételt. A kezdő év 1999 volt, amikor Magyarország volt a vásár díszvendége, és ezért a magyar könyvtárakat is bemutatkozásra kérték, amihez ingyen biztosították a kiállítási, távközlési csatlakozási és más feltételeket. A bemutatkozás sikeres volt, és érdeklődést keltett. Az MKE mellett a személyesen is képviselt magyar könyvtárak (OSZK, Neumann Ház, Országos Idegennyelvű Könyvtár, OMIKK, MTA Könyvtára) és mások, amelyeket csak szóróanyag és internetes honlapjuk képviselt, sikeresen mutatkoztak be, és mutatták be a hazai könyvtárügyet. Sikert arattak elsősorban a Neumann Ház és az OMIKK CD-jei, az Idegennyelvű Könyvtár és az IBLC-Forum nevű kamara-előadóhelyen tartott magyar előadások is és – nem utolsósorban – a Neumann Ház jóvoltából sok magyar könyvtár interneten elérhető webterülete.

Két további évben is részt vettünk az IBLC kiállításán, immár elsősorban szórólapokkal, valamint internetes és CD-bemutatókkal. A finanszírozás fokozódó nehézségekbe ütközött, nem is kaptunk formális meghívást, és így 2001-ben vettünk részt utoljára az egyébként átszervezett IBLC-n.

Összegezve: az MKE nemzetközi tevékenysége „sikerágazat”-nak lenne tekinthető, ha a szerzett tapasztalatok és kapcsolatok hasznosítása eredményesebb lenne, mint az eddigiekben.

Kapcsolattartás a határon túli magyar könyvtárosokkal, könyvtári szervezetekkel

1999 óta két taggal képviselteti magát az elnökség a NKÖM Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Főosztálya a határon túli magyar könyvtárakat támogató programjának a működtetésében. Javaslatokat tettünk a pályázatküírás témáira, részt vettünk a pályamunkák értékelésében, az évente átlagosan 11 mFt keretösszeg súlyozott elosztásában, valamint a megvalósítás helyszíni ellenőrzésében. Megítélésünk szerint ez a NKÖM-projekt elősegítette és eredményesen szolgálta a vajdasági és az erdélyi könyvtári együttműködési körök kialakítását, serkentőleg hat a felvidéki együttműködés kialakulására, valamint – figyelemmel a helyi adottságokra – Kárpátalján a legégetőbb gondok enyhítésében segített. A számítógép és szoftvervásárlás, az internethasználat és elérés elősegítésével bekapcsolta a pályázó könyvtári együttműködési köröket a nemzetközi és a hazai szakmai vérkeringésbe, a dokumentumvásárlási keret kihasználásával pedig a könyvtárak pótolhatták hiányzó, magyar kiadású kézikönyveiket.

Ugyanez a NKÖM-projekt 2001-ben és 2002-ben 900-900 ezer forinttal támogatta a határon túli magyar könyvtáros kollégák magyarországi szakmai rendezvényeken való részvételét. Ennek révén a két év alatt több mint 200 fő vehetett részt a nyíregyházi, illetve a budapesti MKE vándorgyűlésen, a Borsod-Abaúj-Zemplén, a Hajdú-Bihar, a Somogy, a Szabolcs-Szatmár-Bereg, és a Vas megyei, a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak, a Zempléni Könyvtárosok Szervezete, valamint a Helyismereti és az Olvasószolgálati szekció által számukra vagy számukra is szervezett továbbképző rendezvényein.

Az NKA pályázatain is sikerrel képviseltük a határon túli magyar kollégákkal ápolandó kapcsolatok ügyét. Ennek révén a vándorgyűlésekhez és a Békés Megyei Szervezet, valamint a Zempléni Könyvtárosok Szervezete rendezvényeihez nyertünk el számottevő támogatást. Kiemelendő, hogy a Csongrád Megyei Szervezet (őnerőből is) kiváló kapcsolatokat ápol a vajdasági könyvtárakkal.

A határon túli kollégákkal való kapcsolattartás másik vetülete aktív MKE-tagságuk alapjainak megteremtése. Ebben jelentős előrelépés történt, de elégedettek még nem lehetünk az eddigi eredményekkel.

A tagdíj befizetésének egyik ellenértéke, a rendezvényeken való részvétel lehetősége – a NKÖM és az NKA felsorolt támogatása mellett – még ma sem biztosított. Ugyanakkor említendő, hogy integrációt is elősegítő, magas színvonalú szakmai teljesítményük elismeréseként több határon túli magyar könyvtáros MKE Emlékérem kitüntetésben részesült.

A harmadik kapcsolódási pont a határon túli kollégák munkahelyeinek, kulturális intézményeinek megismerése. Erre a NKÖM Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztályának szervezésében eddig Erdélyben, Kárpátalján és a Felvidéken, valamint a pályázati rendszerbe a jövőben bekapcsolandó Horvátországban nyílt lehetőség. A területi és a szakmai szervezetek közül számosan szerveztek olyan tanulmányutakat, amelyek révén mélyebb helyszíni tapasztalatokat szerezhettek és emberi-szakmai kapcsolatokat építhettek ki, hogy csak a Bibliográfiai, az Olvasószolgálati, a Társadalomtudományi szekciókat, a Békés Megyei Szervezetet és a Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesületét említsük.

A kapcsolatok negyedik vetületeként említsük meg, hogy 2001-ben véleményztük a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényjavaslatot, annak a könyvtári (kulturális) területet érintő kérdéseit. Reméljük, hogy javaslataink beépülnek a törvény idei tervezett módosításába.

3. Az egyesület képviselője

- Fontos megbízatást teljesítettünk az Országos Könyvtári Kollégiumban, valamint az OM és a NKÖM által összehívott tárcaközi bizottságban, mely az iskolai könyvtárügy helyzetének javítására hivatott.
- Több szakmai kitüntetést (Szinyeyi-, Széchenyi-díj stb.) odaítélő kuratóriumban végeztek munkát megbízottaink (Biczák Péter, Varga Róbert).
- Bényei Miklós a Könyvtári Akkreditációs Bizottság munkájában végez munkát.
- A főtitkár részt vett az EU-s pályázatok KÜM-ös értékelésében.
- Szintén ő és Varga Róbert vett részt a határon túli magyar könyvtárügy támogatásával foglalkozó bizottság (NKÖM) munkájában.
- A NKÖM tematikai pályázatának értékelésében az egyesület elnöke vett részt.

4. Az oktatási–képzési munkacsoport tevékenységéről

A munkacsoport 1999. július 13-án tartotta alakuló ülését. Később az IKSz elnöksége kezdeményezte, hogy a munkacsoport az MKE és az IKSz közös bizottságként működjön.

A munkacsoport rendszeresen ülésezik. 2002 végéig tizenegy alkalommal tanácskozott. Egyebek között napirenden szerepelt: a továbbképzési rendelet tervezete; a közzétett I/2000. NKÖM sz. rendeletről fakadó feladatok; a könyvtárosképzés tankönyvei és segédletei; a „gyakorló könyvtár” intézményének kezdeményezése; a tiszteletdíjas könyvtári alkalmazottak szakmai ismereteinek forrásai; a felsőfokú könyvtárosképzés akkreditációjának problémái; a Javaslat az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés módosítására c. tervezet (voltaképpen indítvány a segédkönyvtáros felsőfokú szakképzés bevezetésére) kétszeri megvitatása (másodszor, 2002. május 28-án támogató nyilatkozatot fogadtunk el); a könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2006 között c. dokumentum véleményezése. Az ülésekről készített emlékeztetőt, illetve adott esetekben a munkacsoport állásfoglalását megküldtük az IKSz és az MKE elnökségének, valamint a NKÖM könyvtári osztályának.

A munkacsoport a továbbképzési rendelet előkészítésének időszakában kezdeményezett egy kérdőíves felmérést az MKE szervezeteinél a könyvtárosok ilyen irányú igényeiről. A felmérést kérésünkre a KMK oktatási osztálya összegezte, majd az eredményeket közzétette.

A munkacsoport több hónapos előkészület után 2000-ben kezdeményezte „Az év fiatal könyvtárosa” elismerő cím megalapítását és erre pályázat meghirdetését.

Az MKE és az IKSz elnöksége először 2001-ben, másodszor 2002-ben írta ki a pályázatot 33 éven aluli kollégák számára. Komoly siker, hogy mindkét alkalommal értékes pályamunkák érkeztek be.

A bizottság elnöke, dr. Bényei Miklós 2000-tól a Könyvtári Akkreditációs Bizottság tagja.

5. Egyéb fontos ügyek

- Az IKSZ-szel és a Könyvtári Intézettel közösen regionális beszélgetéseket szerveztünk a könyvtárügy és benne a könyvtáros helyzetéről. Ennek tapasztalatai már jelen vannak a könyvtári terület stratégiájában, és azzal együtt egyik meghatározói lesznek az elkövetkezendő éveknek.
- A Könyvtári Intézettel közösen megismételttük a Szonda Ipsos-szal a könyvtárosok társadalmi megítéléséről folytatott vizsgálatát. A felmérés tanulságai, az elmúlt évek pozitív és negatív tendenciái sok feladatra is ráirányítják majd a figyelmünket.
- Mint ornyőszervezet több alkalommal hívtunk össze különböző egyeztető megbeszéléseket, így pl. a NKAP Könyvtári Kollégiumában megüresedett helyek betöltésére.
- A szakmai szervezetekkel összehangoltan foglaltunk állást, próbáltunk alternatívákat érvényre juttatni az OMIKK ügyében az OM elképzeléseivel szemben – látható milyen eredménnyel...
- Jelentős változást, többletmunkát hozott a titkárság számára éppen a NKAP pályázatok új bürokratikus kezelése. De talán pályázati összegeket mentettünk meg a tagszervezeteink számára, hogy ezt a titkárság, nem kevés többletmunka vállalásával ellátja.
- Újjászerveződött a Magyar Könyvtárügyért Alapítvány munkája Biczák Péter elnöklétével, és a vándorgyűléseken már tevékenysége is megjelent.
- Megújult és eredményes lett a titkárság működése a főtitkár irányítása mellett. Sajnos nem tudtunk annyi eszközt és egyéb lehetőséget a rendelkezésükre bocsátani még most sem, ami megfelelő feltételeket biztosítana a munkájukhoz. Az OSZK jóvoltából azonban az elhelyezésükben lényeges javulás történt.
- Átmeneti, de reménykeltő javulás tapasztalható az egyesület likviditási helyzetében, nincsenek napi gondjaink.
- A tagdíjreformot sok vita és eredményes egyeztetés után végrehajtottuk. Tapasztalatait több fórumon értékeltük, elemeztük, hiszen hatása ellentmondásos. Feltétlenül megnőtt a szervezetek anyagi önállósága, legtöbbször annak biztonsága is. Ha ehhez a lehetőséghez nem társul részükről megfelelő tagtoborzás és igényes, vonzó szakmai munka, akkor nehéz helyzetbe is kerülhetnek. Bizonyára ez a helyzet lesz az új elnökség munkájának egyik sarkköve.

* * *

6. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete szervezetének és tevékenységének továbbfejlesztését indokló tényezők és lehetséges irányok:

Nem adhatjuk fel

- országos, integráló szerepünket,
 - a könyvtárosra mint szakemberre irányuló figyelmünket,
 - az országos kulturális- és könyvtárpolitikára gyakorolt hatásunkat,
 - a nemzetközi kapcsolatainkban meglévő lehetőségeket.
- a) Mennyiben módosulhat az egyesület szerepe, vállalható feladata abban a társadalmi, kultúrpolitikai miliőben, amely körülveszi? Erősítheti-e érdekvédő, érdekérvényesítő szerepét, vállalhat-e konfrontációt, kell-e konfrontálódnia a fenntartókkal, a törvényhozó és végrehajtó hatalommal? Megfelelő forma-e az, ahogy ezt az egyesület ma teszi: ha kérdezik elmondja véleményét, ha nem, vagy ha nem hallgatják meg, tudomásul veszi, nem protestál?
- b) Ha egy aktívabb „szakma-politizálóbb” egyesületet akarunk, akkor ezt hogyan egyeztetjük össze a központi, állami (különösen minisztériumi!) támogatás elfogadásával? Alkalmasak vagyunk-e az önerős működésre, tudunk-e valódi civil szervezetként létezni? Mennyire vagyunk képesek eltávolodni a mindenkori hatalomtól, hogy feladatainkat ellássuk, vagy megfordítva: kell-e ehhez az eltávolodás?
- c) Mi legyen ennek az aktivizálódásnak az iránya: maradjon továbbra is a könyvtáros, mint „szakember” a középpontban, vagy erősítsük a figyelmünket a könyvtárosra mint „munkavállalóra”? Alakuljon ki munkamegosztás a különböző könyvtáros szervezetekkel, vagy törekedjünk valamilyen szakmai „csúcshálózat” létrehozására? Milyen legyen a viszonyunk a szak-szervezetekhez?
- d) Milyen eszközöket kell megteremtünk egy lehetséges váltáshoz?
- személyi (hogyan vonjunk be több könyvtárost az aktív munkavégzésbe?);
 - szervezeti (hogyan alakítsuk át az egyesület felépítését, tagsági rendszerét?);
 - tárgyi (hogyan teremthetők megfelelő pénzügyi alapok a működésünkhöz?)
- vonatkozásban egyaránt?
- e) Van-e elég szellemi erő, hogy megteremthető legyen (és milyen formában) az az összefogás és aktivitás, ami ehhez a megújuláshoz kell? Akarunk-e egyáltalán annyian dolgozni a magyar könyvtáriügyért, hogy az új, megerősödő funkciókat elláthassuk?
- f) Milyen mértékben vehető figyelembe és vezethető be más országok könyvtári egyesületének gyakorlata?
- g) Érdemes-e a gyakorlati tennivalók, az azonnali változtatások halogatása a kidolgozandó, hosszútávú, koncepcionális program(ok) elkészítéséig?

Ezekre a kérdésekre kell az elkövetkezendőkben is keresnünk a közös – remélhetőleg a bővülő tagság többségének akaratával egyező – válaszokat.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete most leköszönő elnöksége nevében még egyszer szeretném megköszönni a területi és a szakmai szervezetek munkáját, a személyes és közösségi vállalásokat, a biztatást és a kritikát. Ha számba vesszük e nagy múltú szervezet jövőbeni kilátásait, biztossággal állapíthatjuk meg: az esélyek és lehetőségek csak a jobb feladatmeghatározásban, a munkamegosztásban és abban hitben keresendők, hogy egy szakma képes és köteles önmaga szakmai és léthelyzetének alakítására. Ezért vagyunk érdekeltek az Európai Unióhoz való csatlakozásban, ezért egy demokratikus, önkormányzatiságra épülő szociális piacgazdaság hatékony működésében, és ezért a könyvtári terület stratégiai céljainak 2003–2006 közötti megvalósításában. Ha bizonyítani tudjuk, hogy e munka végzésében nélkülözhetetlen a szerepünk, ha erről nemcsak mi, hanem a döntéshozók is meg lesznek győződve, akkor van miért dolgoznunk, van miért megújítanunk egyesületünket.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége nevében

Ambrus Zoltán

A MOKKA ünnepélyes átadása

A magyar könyvtárügy történetében valószínűleg piros betűs ünnepként fog szerepelni 2003. március 4., a Magyar Országos Közös Katalógus – MOKKA – átadásának, üzemszerű működése elindulásának napja.

Az Országos Széchényi Könyvtárban lezajlott eseményen *Máder Béla*, a Szegei Tudományegyetem főigazgatója, a MOKKA kezdeményezője és első elnöke előadásában áttekintette a MOKKA 1997-ben kezdődött történetét. Méltatta a résztvevő könyvtárak együttműködési készségét, a tényleges munkát végző kollégák – mindenekelőtt a katalógizáló és számítógépes szakértők – teljesítményét. Köszönetet mondott a támogatóknak: a Nemzeti Kulturális Alapnak, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának, a CEU-nak, a Soros Alapítványnak és a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programnak. Összefoglalta a MOKKA célját, rendeltetését. Noha ez természetesen nem először hangzott el, és az interneten a MOKKA honlapján is olvasható, nyilvánvaló volt, hogy ebből az alkalomból ismételten el kellett mondani – nem csak a sajtó képviselőinek kedvéért –, és ezért tartjuk fontosnak, hogy lapunk hasábjain is megismételjük:

1. Az egyszeri feldolgozás elvének megfelelően az országban egyszer katalógizált dokumentumot a többi, ugyanazt birtokló könyvtárnak ne kelljen újra feldolgoznia, hanem letölthesse a bibliográfiai leírást a MOKKA adatbázisából.
2. Töltse be a központi katalógus szerepét: a könyvtárak használói meg tudják állapítani, hogy ha egy általuk keresett mű nincs meg a könyvtárunkban, az az ország melyik szolgáltatóképes könyvtárában található. E funkció továbbfejlesztésének célja, hogy a MOKKA a jövőben megfelelően ki tudja szolgálni az Országos Dokumentumellátási Rendszert.

3. A besorolási adatok egységesítése révén mind a könyvtárosok, mind az olvasók számára jobban használhatóak legyenek a katalógusok.
4. A MOKKA adatbázis segítségével az egyes könyvtárak könnyebben el tudják végezni saját katalógusuk retrospektív konverzióját.

A fentiekén kívül még egy fontos szerepe lehet a MOKKÁ-nak – Máder Béla erre is utalt –, különös tekintettel küszöbön álló csatlakozásunkra az Európai Unióhoz: bemutatja, reprezentálja, hozzáférhetővé teszi a magyar könyvkiadás, dokumentumtermés eredményeit. A magyar könyvtárügy ezzel, ha úgy tetszik, már csatlakozott is Európához.

Máder Béla előadása után *Horváth Ádám*, a MOKKA Egyesület jelenlegi elnöke ünnepélyesen, jelképesen átadta – nemzeti színű szalag átvágása is volt – a MOKKÁ-t a könyvtáraknak, minden felhasználónak, akinek módja van csatlakozni az internethez.

Végezetül *Bakonyi Géza*, a MOKKA-projekt vezetője a gyakorlatban is bemutatta, hogyan lehet keresni a MOKKA adatbázisban.

A MOKKA átadása óta a KATALIST-en többen kifejtették véleményüket a rendszerről dicséret, kritika, jobbító szándékú hozzászólás formájában.

Az ünnepséget követő fogadáson e sorok írója valakitől hallotta, hogy egy városi könyvtár, a hódmezővásárhelyi Németh László Könyvtár már szerepelteti honlapján a keresési lehetőséget a MOKKA adatbázisban. Az ünnepség befejeztével meg is nézte a hódmezővásárhelyi könyvtár honlapját, és valóban: a Bakonyi Géza által illusztrációképpen bemutatott kereséseket a Németh László Városi Könyvtár honlapján keresztül is meg lehetett csinálni. Ez egyaránt dicséri a MOKKÁ-t és a hódmezővásárhelyi könyvtárat, egyszersmind alátámasztja a korábban mondottakat: a magyar könyvtárak már csatlakoztak Európához.

P. G.

Információkeresési szokások az orvosi könyvtárosok gyakorlatában

Egy kérdőíves felmérés tanulságai

Bevezetés

Az orvosi könyvtárosság alapfeltétele az orvos- és élettudományi alapfogalmak ismerete, az idegennyelv-tudás (a nemzetközi orvosi nyelv angol), továbbá a lényeglátás és az elemző, rendszerező képesség mellett az információs technológia, a számítástechnikai módszerek készségszintű ismerete. Az a könyvtáros, aki nem ismeri a korszerű technikát, nem tud gyors és pontos lenni a szolgáltatásban (1). Az utóbbi években a könyvtárosok jelentős része információs szakember lett (2). Internetkönyvtáros, informatikus-könyvtáros és egyéb hasonló elnevezésekkel találkozunk, amelyek arra utalnak, hogy az illető az elektronikus forrásokban való adat-, ismeret- vagy információgyűjtéssel, rendszerezéssel és szétsugárzással foglalkozik.

Munkánkban bemutatjuk az adatbázisok és az internet használatának néhány szempontját, majd az információkeresési szokásokra vonatkozó kérdőíves felmérésünk eredményét, rövid kommentárral. A Függelékben közlünk néhány hagyományos, papír hordozón megjelent orvostudományi referenz forrást és ezeknek az elektronikus formában fellelhető változatait, illetve a sokkal bővebb internetelési lehetőségeket.

Elektronikus források használata

Az elektronikus forrásokban való információkeresés összetett feladat. Az első alkalommal történt adatbázis használattól a napi több órás internetezésig hosszú út vezet, s az ismételt keresések, a gyakorlás során az információkeresés stratégiája és módszere változik.

Először feltétlenül át kell gondolni, hogy mi a feladat, milyen forrásokban érdemes keresni, s mindezeketől függően alakítjuk ki a keresési stratégiát és módszert. Az alábbi rövid áttekintésben nem foglalkozunk a keresés során elkövetett hibákkal, feltételezzük, hogy a keresés helyesen történik.

Keresés bibliográfiai adatbázisokban

A bibliográfiai adatbázisok pontosan indexelt, a készítőik által kulcsszavakkal vagy tárgyszavakkal ellátott rendszerek, de a szabad szavas keresést is lehetővé teszik. Az interfészek eltérők, azonban mindegyik adatbázis használatánál megjele-

nik a keresési ablak, amely felkínálja az egyszerű és az összetett keresési lehetőséget, a Boole logikai operátorok használatát s különböző egyéb lehetőségeket, amelyek megfelelő alkalmazása a releváns találatokhoz való közelebb jutást segíti.

Az adatbázisokban való keresésknél ugyanarra a problémakörre vonatkoztatva különböző keresési stratégiák és eltérő módszerek alkalmazása esetén is mindenki ugyanazt a találatthalmazt kapja eredményként. Könnyen belátható ennek az oka: véges számú rekord adott rendszerben került feldolgozásra, s mivel a kereső a teljes rendszert vizsgálja, a rendeltetésszerű használat során a találatthalmaz azonos.

A teljes szövegű adattáraknál a használat többnyire egy tartalomjegyzék alapján kezdődik, és hypertext-kapcsolatok teszik lehetővé a téma követését, az érdeklődésnek megfelelő (nem lineáris) haladást. Előfordul, hogy mindjárt az elején keresőablak segít, a kulcsszó beírása után megjelennek ugrópontként a releváns szövegrészek. Gyakran összetett táblázatok, képek tarkítják a képernyőt, első ránézésre bonyolult, színes szerkezetet mutatva. Egy kis idő után a használat könnyebb lesz, de nem fog a hagyományos olvasáshoz hasonlítani.

Keresés az interneten

Az interneten való keresés újabb kihívásokat jelent. Itt a keresőgépek, a tudományos keresők használata esetén szintén keresőablakot és különböző választási lehetőségeket látunk, és egyik keresőtől haladhatunk a másikra. A hasznos, gyakran témaspecifikus portálok böngészést tesznek lehetővé, honlapokhoz, linkgyűjteményekhez jutunk. Bár a tapasztalt számítógép-használók könnyen eligazodnak az ismertebb (.PDF, .XLS, .PPT, .RFT) fájlformátumok között, mégis az internet sajátágaiból adódóan a keresés eredménye minden embernél más és más lesz. Silverstein (10) az AltaVista keresőgépen végzett egybillió keresés elemzésénél azt találta, hogy általános témában a keresők 20,4%-a használ összetett keresést, a többség az egyszerű keresést preferálja. Jansen B. J. (2000) (11) szintén nagy számú minta vizsgálata szerint a keresések 8,5%-a tartalmazta a Boole-operátorokat s további 9% más, összetett keresésre jellemző operátort, (az and és or operátorok használatát megelőzi a + és a „ operátorok használata). A többi keresés – több mint 80% – egyszerű keresés volt, operátorok használata nélkül. Vizsgálataival igazolta, hogy az összetett keresések nem hozzák meg a várt hasznot, s a hétköznapi internethasználatban a keresést végzők nem szívesen tanulják meg ennek a technikáját. Ráadásul itt több a hibalehetőség, és az egyszavas kereséssel is célhoz érnek. Ugyanő referáló cikkében (12) összegzi mindazon tanulmányokat, amelyek a webes keresésekkel foglalkoznak. Állítja, hogy a hagyományos „information retrieval” vagy az OPAC-keresések és a webes keresés között eltérés van, mivel ez utóbbinál a keresőgépek egymás utáni használata, az egyszerű és gyors keresés, az első oldalakon lévő találatok minősítése a jellemző.

Hogyan keresünk? – A keresés módját befolyásoló emberi tényezők

Az emberek személyisége határozza meg, hogy ki hogyan használja az elektronikus forrásokat, az internetet, és milyen mélységig bányászik az adatok után. Az ember habitusa, személyiségi dimenziói (extrovertált/introvertált stb.) viszonylag állandók, és ezek befolyásolják a keresést. Az élet során szerzett egyéni ismeretek,

műveltség, nyelvtudás, számítógépes tapasztalat és a keresési gyakorlat szintén meghatározó tényezők.

Az orvosi információkeresés összetett tevékenység, egyik – már említett – kulcsfontosságú tényezője a tárgyi tudás. Az anatómia, élettan, kórélettan, patológia alapjait, a főbb klinikai területeket, a betegségek jellemzőit ismerni kell, ezek nélkül nem lehet eligazodni a szakirodalomban, s nem lehet szakinformációt keresni. Az általános könyvtárosképzések során a legfontosabb orvosi referenzs források szerepelnek ugyan, orvosi szakkönyvtárosképzés azonban jelenleg nincs. Szerencsésnek mondhatja magát, aki egészségügyi szakközépiskolába járt, emeltszintű biológiát tanult a középiskolában, illetve a könyvtárosságot megelőzően biológiával vagy egészség tudománnyal foglalkozott. Ez azonban kevés, folyamatosan, nap mint nap tanulnia kell a felhasználói szakterületet minden orvosi könyvtárosnak.

Az információkeresés másik sarokköve a számítástechnikai ismeretekben való jártasság. A felső- és középfokú könyvtárosi szakképesítés megszerzésekor – mintegy 20 év óta – kötelező tárgy az információkereső nyelvek, információs rendszerek, az adatbázis-használat stb., tehát a könyvtárosok tanulták és tanulják az elektronikus irodalomkeresést, illetve a használatot feltételező számítástechnikai ismereteket.

Az elektronikus forráshasználat során jelentős szerepe van az idegen nyelv ismeretének, illetve annak hiányának. A kötelező nyelvismeretről csak a 129/2001. kormányrendelet intézkedik (egyetemi diplomához C típusú középfokú nyelvvizsga, főiskolához alaptokú nyelvvizsga van előírva). Azonban az orvosi könyvtárosok napi munkájához mindig hozzátartozott az angol nyelvű referenzs anyag használata, a legfontosabb angol nyelvű szaklapok ismerete. 10–12 év óta pedig a MEDLINE és egyéb adatbázisok rutinszerű használata.

Az indexek, tezauszok gyakori használata segít a helyesírásban, egy-egy fogalom megértésében.

Az elektronikus információkeresés 3 tényezője: a szakismeret, a számítástechnikai jártasság és az angol nyelv ismerete az orvosi könyvtárosok csoportjánál közel azonos jelentőségűnek vehető.

További fontos tényező a motiváltság. Mennyire tartják fontosnak ezt a tevékenységet, érdekelték-e ebben, elfogadták-e az elektronikus forrásokat teljes értékűeknek. Ugyanis csak a hasonló motiváltsággal rendelkező személyek tevékenységét lehet összehasonlítani.

Saját kutatások az orvosi könyvtárosok információkeresési és szolgáltatási szokásairól

Kérdőíves felmérés

Célzott egyéni beszélgetések, interjúk után kérdőívet állítottunk össze, és a válaszokat értékeltük.

Az első rész a vizsgált személyek általános jellemzőire (kor, nem), valamint a számítógép- és internethasználat gyakorlatára kérdezett, a második pedig az információkeresés és az eredményértékelés bizonyos pontjaira vonatkozott. Ezt a kérdőívet használtuk fel egy nagyobb terjedelmű felmérés végzésére 2002. május 1. és július 1. között kórházi, egyetemi és országos egészségügyi könyvtárosok

részvételével. Mintegy 100 kérdőívet küldtünk ki azzal a kéréssel, hogy az információkereséssel foglalkozó könyvtárosok töltsék ki.

Értékelés

Mindösszesen 80 kitöltött kérdőív érkezett vissza, s ebből 54 volt értékelhető. (A hiányosan kitöltött kérdőívekkel nem foglalkoztunk).

I. RÉSZ

A vizsgált személyek jellemzői:

- nemük szerint: 83%-a nő, 17% férfi,
- munkahelyük szerint: 77% felsőoktatási intézményben, 23% kórházban és gyógyszergyárban orvosi könyvtáros.

Milyen munkát végez leggyakrabban a számítógépen?

- 35% az irodalomkutatót, 39% az internetböngészést, 26% pedig a szövegszerkesztést használja sorolta első helyre.

Akik a szövegszerkesztést első helyre tették, valószínű, hogy a könyvtári munkán kívül egyéb teendőket is ellátnak. Tanszéki, intézeti könyvtárosok gyakran kapnak szövegszerkesztői feladatokat, amelyek nem kizárólag a könyvtári munkához kapcsolódnak.

Hogyan tanulta a számítógép-használatot?

- tanfolyamon 39%, barátok segítségével 32%, autodidakta 29%.

Tanult-e elektronikus irodalomkeresést?

- 62% tanult.

A könyvtárosoknak mind középfokú, mind felsőfokú képzésében mintegy 20 éve kötelező tárgy az információkereső nyelvek, az információs rendszerek, adatbázisok használata. Norman (1983) (14) vizsgálatai során megállapította, hogy akik nem kapnak szabályos oktatást, azok helytelen mentális modellt alakíthatnak ki magukban. Hátrányban vannak azok (könyvtárosok és felhasználók), akik nem részesülnek formális oktatásban azokkal szemben, akik tanulták a használatot. A szabályos tréning hiánya, párosulva esetleg ritkább használattal, a rendszer működésének tökéletlen megértéséhez vezet, hibák elkövetéséhez, amelyek az információkeresés hatékonyságát gyengítik.

Milyen gyakran használja az internetet?

- 90%-a naponta több órán keresztül.

Jelölje be az irodalomkeresés fontosságát!

(Az analóg vizuális skálán bejelölt értékeket %-ra számítottuk át.)

- 97%-ban 70 feletti értéket jelöltek be. Ez azt jelenti, hogy a válaszolók egyértelműen motiváltak, érdeklődtek az elektronikus információkeresés, s hasonló

motiváltságnál lehet a különböző típusú kereséseket személyiségtől függően megkülönböztetni.

Becsülje meg, hány könyvtári honlapot látogatott meg az elmúlt hónapban.

– Átlagban 65 könyvtári honlapot látogattak meg.

A könyvtárosok gyakorlati és elméleti továbbképzését segíti a könyvtári honlapok tanulmányozása. Feltétlenül informálódni kell arról, hogy a többi (hasonló) könyvtár hogy működik, milyen szolgáltatásaik vannak. Milyenek a linkgyűjteményeik? A katalógusaikban melyek a legfrissebb könyvek? Mindezeket úgy tudjuk meg, ha gyakran és minél több könyvtári honlapot látogatunk meg.

Korlátozza-e az egy-egy keresésre szánt időt?

– 71% nem korlátozza.

Tehát a könyvtárosok több mint kétharmada addig végzi az irodalomkutatást, amíg el nem éri a kívánt eredményt. A tapasztalat azt mutatja, hogy a keresésre fordított időt gyakran nem lehet előre megjósolni. A könyvtáros feladata, hogy megtalálja a keresett információt, s megnyugtató, hogy a válaszok szerint a keresési idő a szükségletek szerinti. Sonnevend Péter (2002) (15) szerint a könyvtáros igényessége határozza meg a munkához való viszonyát. A hihetetlen mértékben növekvő információáradatban megfelelő és pontos eligazítást kell adni, s ez etikai kérdés is.

Elbátortalanítja-e, ha sok idegen nyelvű találatot kap?

– 68%-ukat nem, 32%-ukat igen.

A 32% igen válasz nem a nyelvismeret teljes hiányát jelenti. Arról van szó, hogy az adatbázisokat és az internetet magabiztosan csak a nagyon jó idegennyelv-ismerttel rendelkezők tudják használni, a közepes, szótárazó színvonal nem elegendő a hatékony kereséshez.

Összefoglalva a vizsgált csoport jellemzőit: gyakran végeznek számítógépes munkát, gyakorlatuk van az adatbázis- és internethasználatban, az irodalomkeresést tanulták, a keresésre szánt időt nagyrészt nem korlátozzák, s egyharmaduknál jelent problémát az idegen nyelv használata. Az elektronikus információkereséssel kapcsolatos érdeklődésük egységesen magas szintű.

II. Rész

Az információkeresésre vonatkozó kérdésekre adott válaszok összegzése és kommentálása.

Milyen forrásokat használ az információkeresésben?

– A megjelölt adatbázisok (gyakoriságuk csökkenő sorrendjében): MEDLINE, EMBASE, EISZ, IPA, MICROMEDEX, Springer-folyóiratok, On-line enciklopédiák, JCR (sci és soc sci edition).

- Internetforrások, keresőgépek: Google, Yahoo, intézményi honlapok, kedvencek, WHO <http://www3.who.int/whosis/menu.cfm> ingyenes teljes szövevény könyvek, folyóiratok: <http://www.freebooks4doctors>.

Az orvosi szakterületen a két legfontosabb adatbázis a MEDLINE és az EMBASE, és ezek szinte mindenkinél az első helyre kerültek. Ezután már a specifikusabb adatbázisok, keresőgépek, honlapok következnek.

Általában milyen típusú kereséseket favorizál?

- 75% egy-egy tárgyszóra keres, és azokat kombinálja, 25% összetett keresőkérdést használ.

Látható, hogy szinte senki sem jelölte az egyszerű keresési módot. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy az orvosi könyvtárosok általában olyan komplikált kérdéseket kapnak, hogy egyszerű tárgyszóhasználattal nem lehet eredményt elérni. Az igényes és célratörő keresések eredményezhetnek megfelelő találatokat, s ez indokolja az összetett keresések számát. Ez teljesen eltér az általános internethasználat gyakorlattól. Keily L. (1997) (17) nem orvostudományi, hanem általános témában a weben történt nagyszámú keresést elemezve azt találta, hogy a keresők mindössze 12%-a használ összetett, Boole-operátorokat alkalmazó keresést. A többség jobban kedveli egy-egy kifejezés begépelését. Jansen (2000) (11) ugyanezt állapítja meg a tipikus webkeresőkről, mert az összetett keresés alkalmazása nem hoz jobb keresési eredményeket, ráadásul fáradságos a technika alkalmazása, és több lehet a keresési hiba.

Hogyan értékeli, ha kevés találatot kap?

- 55% módosítja a keresési stratégiáját, 35% más adatbázist keres, s 10% fogadja el a kevés találatot.

Gyakran hallott mondat, hogy „nem létezik, hogy ezzel senki sem foglalkozott”. Ez az esetek nagy részében így is van. A magára adó, igényes könyvtárosnak meg kell találnia a megfelelő információt valamilyen úton-módon. Napjaink társadalmában Sonnevend (2002) (15) első helyre teszi az információvagyban eligazodó emberek között a könyvtárost, aki illetékes az információkezelő és kereső feladat ellátásában. Homan J. M., (2002) (16) a Mayo Foundation vezető könyvtárosa a kórházak legfontosabb információs szakértőjének nevezi az orvosi könyvtárosokat, ami azt sugallja, hogy elégtelen eredményt nem lehet elfogadni, tovább és tovább kell keresni.

III. RÉSZ

Hogyan végzi a találatok értékelését?

- Ennél a kérdésnél az interjúk során nyert információkat elemeztük, és összehasonlítottuk releváns irodalmi adatokkal.

A könyvtáros a találatértékeléssel csak annyira foglalkozik, hogy ellenőrzi a kapott rekordokat aszerint, hogy a végfelhasználóval előzetesen megbeszélte kere-

sőkifejezések és az alkalmazott stratégia és taktika milyen eredményt hozott a pontosság és a teljesség tekintetében. Ugyanakkor megvizsgálja, hogy áttekinthető mennyiségű találatot tud-e átadni a felhasználónak. A találatok közül kiemelten kell kezelni az Evidence Based Medicine-ből és a Cochrane Library-ből nyert találatokat, felhíva a figyelmet a kívánatos mennyiségű párhuzamos minta és a bizonyítékok, a helyes klinikai gyakorlat elvét követő közleményekre. A könyvtáros az információt általában nem maga használja fel, hanem a felhasználók megbízása alapján keres, tehát „közvetítő”. A végfelhasználók találatértékelése az övétől jóval eltérő lehet, hiszen nekik a céljuk az új információ már meglévő ismereteikbe való beágyazása vagy elvetése.

Azonban az elektronikus források használatánál, már a keresés alatt és az eredmények átadásakor is a könyvtárosnak figyelni kell arra, hogy:

- kinek szól a tájékoztatás (betegfelvilágosító, orvosszakmai),
- az információ aktuális legyen,
- azonosítható-e a szerző (ha az interneten találtuk, érdemes megnézni szakmai adatbázisban is a publikációit),
- nem elég csak az elektronikus forrásokat nézni, a hagyományos könyveket és folyóiratokat is értékelni kell.

Tehát legyen az információ pontos, teljes, objektív, megbízható, aktuális, releváns.

A személyes beszélgetések során az egyik könyvtáros elmondta, hogy adott keresésnél több mint 100 találatot kapott, és ezt nem lehetett tovább szűkíteni, a felhasználó kifejezett kérésére ezt a 100 találatot kellett kinyomtatni és átadni.

A webkeresőgépek használatánál Spink A. és Xu J. L. (2000) (18) szerint általános gyakorlat, hogy csak az első két oldalon lévő találatokat nézik meg, a többi tárgyaltalan, inkább újabb keresőgépet látogatnak meg vagy módosított keresőszót alkalmaznak.

Az orvosi szakkönyvtárak felhasználói több területről jöhetnek: kutatók, a gyógyítási gyakorlatban tevékenykedő orvosok, a szakasszisztencia, s természetesen a betegek is megkereshetik a könyvtárat. Az orvosi könyvtárosnak a keresési eredmény átadásakor több szempontot kell figyelembe vennie, és tekintet nélkül arra, hogy könyvből, folyóiratból vagy elektronikus forrásból származik az információ, néhány szabályt kötelezően be kell tartania (19, 20, 21).

Kommentálhatja

- a forrás autoritását,
- az általa alkalmazott munka módszerét,
- a szerző megbízhatóságát,
- átfogalmazhatja az információt, ha azt túl nehéz a felhasználónak elolvasni,
- különböző megközelítésekben értelmezheti ugyanazt az egészségügyi kérdést.

Azonban

- nem analizálhatja a tartalmat,
- nem értelmezheti a tartalmat,
- nem állhat ki egyik vagy másik találat igazsága mellett.

Ha beteg kér felvilágosítást, akkor feltétlenül arra kell sarkallni, hogy hiába kapott tőlünk, könyvtárosoktól jó, hasznos információt, feltétlenül keresse fel a témával foglalkozó szakembert.

Eme zárógondolat első pillanatban formai szempontból egyszerűnek tűnik, de tartalmi–érzelmi szempontból az esetek legnagyobb részében igen súlyos konfliktusokat hordozhat magában. Ezért igen figyelemreméltó és megszívlelendő a National Network of Libraries of Medicine könyvtárosainak (20) megvitatott és jóváhagyott véleménye: ha a könyvtáros azt látja, hogy a beteg kritikus helyzetben van, ki kell lépnie a könyvtárosi szerepből, s szó szerint azt kell mondania: „Nem mint könyvtáros, hanem mint tájékozott ember úgy gondolom, hogy Önnek a sürgősségi ellátást azonnal igénybe kell vennie, orvoshoz kell fordulnia”. Ekkor az illető emberi és könyvtárosi feladatát egyaránt jól teljesítette.

Összefoglalva: a könyvtárosok nagyobb részt adatbázisokban keresnek, összetett kereséseket alkalmazva. Amikor nincs megfelelő találat, próbálkoznak stratégiamódosítással, és más forrásokat is felhasználnak. A találat értékelésénél rendkívül kényes helyzetüket átlátva a minősített információközvetítő szerepét végzik.

Záró megjegyzések

Az elektronikus szakirodalmi források, az internet megváltoztatta a könyvtárosok munkáját. Az óriási mértékben duzzadó ismeretanyag kezelését meg kellett tanulniuk, és folyamatosan gyakorolniuk is kell használatukat.

Az elvégzett felmérés tanúsága szerint az orvosi könyvtárosok megfelelően próbálnak eleget tenni az új idők követelményeinek.

Függelék

Válogatás a hagyományos és elektronikus orvostudományi forrásirodalomból

PAPÍRALAPÚ FORRÁSOK

Legrégebbi nyomtatott nemzetközi könyv és szerzői katalógus az Index Catalogue (1880), orvostudományi katalógus pedig az 1879-től kiadott Index Medicus. Jelentőségükben ezeket követik az egészségügyi világszervezet statisztikai kiadványai, a La Nouvelle Presse Medicale kongresszusi számai, a Whos Who in Medicine, valamint a terjedelmes index-kötetek, a Biological Abstracts, az Excerpta Medica különböző szekciói, a legrégibbi referáló lapok, a Zentralblattok, majd a Science Citation Index havi, negyedévenkénti kötetei, a Current Contents heti füzetei.

A külföldi alapl művek közül a Leiber B.–Olbrich G. szerzőpáros Die klinischen Syndrome című műve, a Physicians Desk Reference évenként kiadott kötetei, a Martindale Extra-Pharmacopoeia 3 voltak könyvtárunkban a leggyakrabban használt kézikönyvek.

A magyar nyelvű orvostudományi forrásanyagok közül napi használatban voltak többek között a Központi Statisztikai Hivatal egészségügyi kiadványai, a MOTESZ kongresszusi kiadványai, a Magyar orvosi bibliográfia (MOB) és az Ungváry-féle Betegség szindrómás könyv.

ELEKTRONIKUS FORRÁSOK

Az elektronikus referenzs források gyűjteményéből kiemelkednek fentebb elsőként említett Index Medicus elektronikus utódai. (Az Index Medicus éves kumulációjának papíralapú kiadása a 41. kötettel 2000-ben megszűnt). A legfontosabb nemzetközi orvosi irodalmat a kizárólag elektronikus úton használható MEDLINE-változatok biztosítják (SilverPlatter, OVID MEDLINE, PubMed.)

Az európai orvos- és gyógyszerésztudomány anyagát tartalmazó EMBASE (amelyben a régi Excerpta Medica összes szekciója egyszerre kereshető), az egészségügy számára fontos CINAHL és az International Pharmaceutical Abstracts bibliográfiai adatbázisok használata hétköznapi könyvtári rutinfeladat.

A világon évente megjelenő mintegy 2 millió orvostudománnyal kapcsolatos közleményt mindezek ellenére nem lehet figyelemmel kísérni. Az orvostudományban azonban roppant fontos a megbízhatatlan és az orvosi gyakorlatban nem alkalmazható információk kiszűrése. Az Evidence Based Medicine (EMBASE) és a Cochrane Library adatbázisok a klinikai kutatásból származó bizonyítékok vizsgálatának alapján kerülnek összeállításra. A bizonyítékokon alapuló orvoslás a kellően nagy számú betegen végzett, véletlen besorolást alkalmazó (randomizált), kettős vak kontrolllos vizsgálatok eredményén alapul. A Cochrane Library olyan multidiszciplináris adatbázis, amely áttekintő tanulmányokon túl módszeres áttekintéseket, úgynevezett metaanalíziseket tartalmaz.

A Computerized Clinical Information System, a MICROMEDEX teljes szövegfű adattár, az amerikai gyógyszerkönyv válogatott anyagát, a Martindale, a PDR (Physicians Desk Reference) stb. kézikönyvek anyagát tartalmazza, a negyedévenként történik az összes modul frissítése (tehát a gyakori frissítés biztosítja az aktualizált és korrekt adatokhoz való gyors hozzáférést).

A WHO már nem adja ki papíron az évkönyveit, hanem 1998-tól kizárólag elektronikus hozzáférést biztosít térítésmentesen bárki számára a WHO Statistical Information System (WHOSIS) címen a <http://www3.who.int/whosis/menu.cfm> oldalon.

A kongresszusokról a The Congress Resource Centre (CRC) <http://www.docguide.com/crc.nsf/web-bySpec> ad tájékoztatást.

A MOB (Magyar Orvosi Bibliográfia) a <http://sunny.medinfo.hu:8082/cgi-bin/w1.sh> címen érhető el.

A nagy orvosegyetemek honlapjain kiváló speciális linkgyűjtemények állnak rendelkezésre, például a Karolinska Intézet honlapján a könyvtár címe: http://www.kib.ki.se/index_en.html

Irodalmi hivatkozások

1. Varga K.: A személyi tényező: használók és könyvtárosok. = Könyvtárosok Kézikönyve. Osiris ed. 2001. Budapest.
2. Géro K.: Knowledge management – múlt hőbort avagy a jövőnk? = Könyvtári Figyelő 2000; 46 (1–2)
3. Sheldon Kotzin {mailto: KOTZINS@mail.nlm.nih.gov} lvasas@lib.xote.hu., editor
4. Vasas L., Geges J.: Internet és CD-ROM hibrid használata. = Tudományos Műszaki Tájékoztatás (TMT) 1999; 46 (6) 230–34. p.

5. Útmutató a MEDLINE PubMed internetes biomedicinális adatbázis használatához. Dictum kiadó editor. 2002. 68. p.
6. Berezki Dániel: Bizonyítékokon alapuló orvoslás. = Orvosi Hetilap, 1999; 140 (12): 643–646. p.
7. Mogyorósi G., Belicza É.: A bizonyítékokon alapuló orvoslás a mindennapi orvosi gyakorlatban. = Orvosi Hetilap, 140 (21): 1173–1177. p.
8. Böszörményi-Nagy G.: Orvosi gondolkodásunk és az „evidence – based medicine”. = Magyar Urológia 1999. 11 (1): 9–18. p.
9. homepages of medical universities' <http://auto.search.msn.com/preview.asp>
10. Silverstein, C., Henzinger, M.: Analysis of a Very Large Web Search Engine. = Query Log SIGIR Forum Fall 1999. Volume 33 Number 1. <http://www.sigir.org/forum/F99/Silverstein.pdf>
11. Jansen B. J.: The effect of query complexity on Web searching results. = Information Research, 2000. 6 (1) Available at: <http://InformationR.net/ir/6-1/paper87.html>
12. Jansen, B. J. and Pooch, U. 2000. Web user studies: A review of Web Searching Studies and a Framework for Future Research. = Journal of the Americal Society of Information Science and Technology 2000 ; 52 (3): 235–246. p.
14. Norman, D. A.: Some observations on mental models. = Gentner D. SAL.Editor: Mental Models Hillsdale, N. J. Lawrence Erlbaum Associates, 1983.
15. Sonnevend P.: A könyvtár éljen vagy haljon? = Népszabadság 2002; 60 (193) 14. p.
16. Homan J. M.: The Role of Medical Librarians in Reducing Medical Errors Healthleaders Online 2002. sept. 16.
17. Keily, L. (1997). Improving resource discovery on the Internet: the user perspective. = Proceedings of the 21st International Online citeseer.nj.nec.com/context/1620054/0-7k
18. Spink, Amanda and Xu, Jack L.: „Selected results from a large study of Web searching: the Excite study”. = Information Research, 2000. 6 (1) Available at: <http://InformationR.net/ir/6-1/paper90.html>
19. Marxen V. M. és mts.: Student Internet Usage, Perceptions, and training needs: Implications for campus Leaders. = Academy of Educational Leadership Journal 1999. 3 (2), 1–16. p.
20. National Network of Libraries of Medicine Pacific Northwest Region: Serving the Public: Resources for Librarians and Health Educators. Nine Ways You Can Really Help Consumers Needing Health Information. 2002. <http://nnlm.gov/pnr/hip/waysto-help.html>
21. Phillips M.: Critical Evaluation of resources, 2002. Available at: <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Evaluation.html>

Vasas Lívია–Hercsel Imréné

A helyismereti munka története Veszprémben az 50 éves Eötvös Károly Megyei Könyvtárban

A tudományos munka megszervezése

1952. szeptember 10-én a 2040/13/1952. sz. Minisztertanácsi rendelet döntése alapján a veszprémi városi és a körzeti könyvtárat összevonták, és megalakult a Veszprémi Megyei Könyvtár a Bakonyi Múzeum épületében [1]. Vezetője Horváth Géza magyar–történelem szakos középiskolai tanár lett [2]. A könyvtár feladata egyrészt a város kulturális igényeinek kiszolgálása, másrészt a megyében működő közművelődési könyvtárak irányítása, felügyelete volt. A Népművelődési Közlöny 1953. 22–23. számában megjelent „A megyei könyvtárak közművelődési szabályzata”, mely szerint a megyei könyvtárak „különleges feladata a megye területére és arra a tájra vonatkozó irodalom gyűjtése, amelybe a megyeszékhely tartozik. ... A gyűjtés könyvekre, folyóiratokra, térképekre, apró nyomtatványokra (pl. plakát), kéziratokra terjed ki.” [3]. A szabályzatban előírt feladatoknak a könyvtár csak részben tudott megfelelni: a csökkentett könyvbeszerzési keret nem tette lehetővé a megyei tájirodalom teljes körű megvásárlását.

1955-ben az a Páldy Róbert került az intézmény élére, aki a könyvtár szervezeti és szakmai megerősítése mellett arra is törekedett, hogy a megyei könyvtár Veszprém megye szellemi és kulturális központjává is váljon [4]. Megteremtette a tudományos munkához szükséges személyi feltételeket, megerősítette a feldolgozó csoportot, kialakította az olvasószolgálati és módszertani csoportot. Felismerte a „tájirodalom” gyűjtésének fontosságát. Tájékozódott a Veszprém megyei szakkönyvtárak gyűjtőköréről, ennek ismeretében határozta el, hogy a megyei könyvtár elsősorban a megye újabb kori történeti, gazdasági, művelődéstörténeti anyagát kívánja gyűjteni. Megszervezte a „tájismereti” anyag visszamenőleges szerzeményezését, feltárását, raktározását. A könyvek tárolása – helyhiány miatt – a teljes állománytól nem elkülönítve történt, hanem a központi raktárban numerus currens raktári jelzettel, valamint „Veszprém megye különgyűjtemény” bélyegzővel látták el.

Páldy Róbert a könyvtár tudományos munkáját három csoportra osztotta:

- helytörténeti kutatás segítése és szervezése,
- a könyvtártörténeti és könyvtártudományi kutatás helyi feladatainak megoldása,
- bibliográfiai tevékenység [5].

A könyvtár kezdeményezésére a megyében működő könyvtárak és múzeumok szakembereinek együttműködésével 1956-ban megalakult az Eötvös Károly Hely-

történeti Munkaközösség. Feladata a megye történetét feldolgozó átfogó művek, valamint táj- és szakbibliográfiák megjelentetése volt [6].

A Veszprém Megyei Tanács anyagi támogatásával, Páldy Róbert szerkesztésében sorozatot indítottak „*Veszprémi Könyvek*” címmel. E sorozatban két kiadvány jelent meg 1957-ben:

Lipták Gábor–Zákonyi Ferenc munkája, a *Veszprém megye a szabadságküzdelmekben* és a tájékoztató könyvtárosok által sokat használt *Nagy László-mű. a Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956-ig*, amely műfajában első volt az országban is. 1959-ben adták ki *Nagy László A Tanácsköztársaság Veszprém megyei sajtójának cikkbibliográfiája* című munkáját.

Elindult a rövid életű művelődéstörténeti folyóirat, a negyedévente megjelenő *Veszprémi Szemle*, amely csak évtizedek múlva éledt fel újra, de akkor már várostörténeti periodikumként.

Munkaközösség alakult Veszprém művelődéstörténetének megírására. Tervek készültek Veszprém megye életrajzi lexikonának összeállítására, a Balaton bibliográfia elkészítésére, az országos tudományos folyóiratok helytörténeti bibliográfiái feltárására.

A tudományos munka szervezése mellett a Megyei Könyvtár szervezeten is folyamatosan bővült. 1959. október 12-én a könyvtár önálló gyermekrészlege az Ifjúsági Házba, a régi Püspöki Jóságkormányzóság épületébe költözött [7]. 1960. december 5-én a múzeumban maradt felnőtt részlegben az „ablakos kölcsönzés” megszűnt, és szabadpolcos kölcsönző és olvasóterem nyílt [8]. Az olvasóterembe – helyben használatra – a legfontosabb lexikonok és kézikönyvek kerültek. A helytörténeti könyvek a krónikus helyhiány miatt nem kerültek ki az olvasóterembe. 1960-ban Páldy Róbert igazgató távozott, helyére Gróf Ervin került megbízott könyvtárvezetőként [9]. A Művelődésügyi Minisztérium 2/1960. (V. 25.) számú rendeletében szabályozta a helyi nyomdák sajtótermékeiből a megyei könyvtárak részére történő kötelezpéldány-szolgáltatást [10]. 1961-ben Gróf Ervin igazgató a megye nyomdáival megegyezett, hogy a Veszprémi Megyei Könyvtár részére rendszeresen megküldik termékeiket.

Bibliográfiák – Évkönyvek – Sorozatok

1962-ben a könyvtár vezetésével a módszertani osztály vezetőjét, Varga Bélát bízták meg, aki felvállalta a Páldy Róbert által elkezdett tudományos munka folytatását és a kiadói tevékenységet. Fontos feladatának tartotta a gyűjtemény következetes gyarapítását, a szolgáltatások folyamatos bővítését és a társadalmi kapcsolatok kiépítését.

A helyismereti gyűjtemény fejlesztése érdekében 1963-ban munkatársaival közösen kidolgozta „*A Veszprémi Megyei Könyvtár helyismereti munkája*” című szabályzatot [11]. Ebben rögzítették a könyvtár helyismereti állományának gyűjtőkörét (a megyéről szóló dokumentumok). A bibliográfiai adatgyűjtés könnyítése érdekében elkészítik Veszprém megye településeinek jegyzékét. Megyénk közigazgatási területe ugyanis az idők folyamán gyakran változott. Jelentős területi változást hozott a Minisztertanács 1950. évi március 16-ával hatályba lépő rendelete, mely a keszthei, a sümegi és a tapolcai járások egész területét Zala megyétől Veszprém megyé-

hez csatolta. Ez összesen 95 települést jelentett. Ugyanekkor több települést elcsatoltak Komárom, Fejér és Somogy megyéhez [12]. A helytörténeti dokumentumok szerzeményezése és a dokumentumok feltárása a feldolgozó osztály feladata lett. A feldolgozott kiadványokhoz az alábbi katalógusok építését írták elő: betűrendes, szak-, földrajzi, nyomdászati katalógus. Elkészítették a katalógusok szerkesztési szabályainak tervezetét is. A szabályzat előírta, hogy folytatni kell az addig elkezdett bibliográfiai munkálatokat. A helytörténeti könyvek beszerzése nemcsak a frissen megjelent dokumentumokra terjedt ki, hanem a kutatók által keresett, illetve olyan alapművek megvásárlására is, amelyek antikváriumokban vagy könyvaukción voltak csak hozzáférhetőek. A XIX. sz. végén és a XX. sz. elején megjelent, de a könyvtárból hiányzó Veszprém megyei hírlapok pótlására csak 1964-ben nyílt lehetőség. Az OSZK Mikrofilmtárával kötött szerződés alapján folyamatosan történt a hiányzó folyóiratokról készült mikrofilmek beszerzése. Meghatározták a következő évek feladatait is.

A művelődésügyi miniszter 146/1964. (M.K.16.) M.M. számú utasításának 49. pontja a könyvtárak munkarendjéről az alábbiak szerint rendelkezik. „Az utasítás hatálya alá tartozó könyvtárak három hónapon belül (a Könyvtártudományi és Módszertani Központ útmutatója alapján) kötelesek munkarendjüket elkészíteni. Ebben részletesen meg kell határozni a könyvtár gyűjtőkörét, szolgáltatásainak körét, szervezeti egységeinek feladatait, az egyes részlegekben foglalkoztatott dolgozók létszámát és munkakörét...” [13]. 1964-ben elkészült a veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje, melyben meghatározták a helyismereti dokumentumok gyűjtését, felsorolták a gyűjtendő dokumentumtípusokat. A szerzeményezés a feldolgozó könyvtáros (csoportvezető helyettes) feladata volt. Munkájához tartozott a feltárás, a katalógusok szerkesztése, a helyismereti bibliográfiai munka összehangolása és a megyei köteles példány kezelése, valamint a helyismereti kérdések megválaszolása. A működési szabályzat 1965. január elsejével lépett hatályba. Az állomány továbbra is az olvasóteremben elhelyezett katalógusok segítségével volt elérhető, és a könyveket a központi raktárból kellett kikérni [14].

A könyvtár működését, a szolgáltatások bővítését a könyvtár szűkös elhelyezése akadályozta. Mindenképpen szükség volt egy új épületre, amely lehetőleg a városközpontban helyezkedik el. A választás az egykori Püspöki Jóságkormányzóság épületére esett. Az épület teljes rekonstrukciója után az ünnepélyes átadás 1968. augusztus 20-án volt. Intézményünk ekkor vette fel Eötvös Károly nevét. Az új épület minőségi változást hozott a megyei könyvtár életében.

A földszinten kiállítások megrendezésére alkalmas klubövezet működött, mögötte a gyermekkönyvtár talált igazi otthonra. Az emeleten alakították ki a szabadpolcos könyvkölcsönzőt, a folyóiratolvasót, a zenei részleget és az olvasótermet [15]. Az olvasóteremben 15 férőhely állt az olvasók rendelkezésére, itt a legfontosabb lexikonok, kézikönyvek, képzőművészeti albumok kerültek a polcokra. Az olvasószolgálati osztály létszáma 1968-ban a megnövekedett kölcsönzőtér és olvasói igények miatt a következőképpen alakult: a könyvkölcsönzést két adminisztrátor, a tájékoztató munkát négy szakképzett könyvtáros végezte, a háromszintes tömöraktárban két kolléga dolgozott. Az olvasószolgálati osztályvezetői feladatok ellátásával ekkor Halász Bélát bízta meg. A könyvtár nyitvatartási ideje az országban a legmagasabb volt. Munkanapokon 11–20 óráig vehették igénybe olvasóink a könyvtár szolgáltatásait.

A helyismereti gyűjtemény – könyvek, kéziratok, folyóiratok, mikrofilmek, aprónyomtatványok, plakátok – a háromszintes tömörraktárba került. Kutatóink az állományról az olvasóteremben elhelyezett katalógusok segítségével tájékozód-
tak. A helytörténeti könyvek beszerzését, feldolgozását, katalógusok építését to-
vábbra is a feldolgozó osztály munkatársai látták el. Újabb, jelentős változást
eredményezett a fénylyukkártya bevezetése. A ma már elavultnak tekinthető tá-
jékoztatói eszköz akkor nagyon fontos szerepet töltött be az olvasók minél jobb
ellátása érdekében. „A megyei és országos folyóiratok és hírlapok Veszprém vo-
natkozású cikkanyagáról, valamint a gyűjteményes művek helyi vonatkozású tan-
ulmányairól 1969-től fénylyukkártyás feltárást készítünk, mely három részből
áll: fénylyukkártyából, mely tárgyszavak betűrendjében van, sorszámmutatóból
és egy szerzői betűrendes katalógusból.” – olvasható a könyvtár 1969. évi műkö-
dési szabályzatában [16]. A megnövekedett igények, tájékoztató kérdések képzett
szakemberek alkalmazását tették szükségessé. A tájékoztató munkát általános és
szak-tájékoztatók látták el. A szak-tájékoztatót nemcsak az olvasószolgálatos kol-
legák végezték, hanem a könyvtár legjobban képzett munkatársai is besegítettek.
Tarnay Zsuzsanna 1962-től megbízott helyismereti szak-tájékoztató 1968-ban
nyugdíjba vonult. Először az 1969-es működési szabályzat rendelkezik arról, hogy
az „olvasószolgálati könyvtáros a helyismereti és történelemtudományi irodalom
szakreferense. A rendelkezésre álló bibliográfiai segédeszközökkel figyelemmel
kíséri a helyismereti irodalmat, javaslatot tesz beszerzésre, együttműködik a fel-
dolgozó csoporttal ...Olvasótermi felügyeletet tart és szükség esetén besegít
a kölcsönzésben.” [17]. 1971-ben az Olvasószolgálati osztály vezetésével Madarász
Margitot bízták meg, mivel Halász Béla igazgatóhelyettesi kinevezést kapott. Hely-
ismereti szak-tájékoztató csak 1972-től működött: dr. Ungváry Ferencné, aki 1978-
ig látta el ezt a munkakört. 1980-tól dr. Csizsár Miklósné lépett a helyébe. Feladata
a helyismereti kutatókkal való foglalkozás, a helytörténeti katalógusok, valamint
a folyóiratok gondozása volt. Az Olvasószolgálati osztályhoz tartozott, rendsze-
resen részt vett annak napi munkájában. A helyismereti–helytörténeti szakköny-
vek után érdeklődő olvasókat szisztematikusan gyűjtött, feltárt könyv- és folyóirat-
állomány várta és ösztönözte a további kutatásra. A könyvtár vezetése ezeket a
kutatásokat mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatta. Igény szerint helyet adott
helyismereti előadások, szakkörök, vetélkedők megtartására.

A helyismereti szak-tájékoztató szorosan együttműködött a Feldolgozó osztály-
lyal. Részt vett a szerzeményezésben, a könyvek igény szerinti irányításában. Az
újonnan megjelent helytörténeti könyveket három példányban vásárolták meg, eb-
ből egy példány szabadpolcra, kettő pedig a központi raktárba került, az utóbbiak
egyikét csak helyben lehetett használni. Ezek a könyvek fokozottan védettek voltak.
A mindenkori gyarapításnál figyelembe vették a megyehatár-változásokat. Az el-
csatolt települések esetében a dokumentumok gyarapítását befejezték. Újabb, a ha-
tárokat érintő változást jelentett a Minisztertanács 1034/1978. (X. 6.) sz. határozata,
mely 1979. január 1-jei hatállyal a Veszprém megyéhez tartozó Keszthely várost és
a keszthelyi járás községeit Zala megyéhez csatolta. Ez összesen tíz község elvesz-
tését jelentette [18].

Az 1960-as években megkezdődött a megyei könyvtárba járó országos perio-
dikumok helytörténeti vonatkozású cikkeinek bibliográfiai feltárása. Ennek cred-
ményeképpen 1970-ben megjelent a „Veszprém megye irodalma 1945–1969.”

című bibliográfia Onika Olga szerkesztésében. Ez a munka napjainkban is folytatódik „*Mit írnak megyénkről*” címmel. Kezdetben folyóirat mellékleteként, 1982-től külön füzetben jelent meg, 1997-től pedig a MikroIsis program segítségével érhető el.

1973-ban munkacsoport alakult a megyei napilap, a „*Veszprém Megyei Középdunántúli Napló*” című 1945–1979 között megjelenő napilapok tartalmi feltárására. Ezt a bibliográfiát Tóth Jánosné szerkesztésében 1981-ben jelentették meg.

A bibliográfiai munkálatok személyi bibliográfiák összeállításával folytatódtak. „*A Veszprém Megyei Bibliográfiák*” című sorozatban jelentek meg az Eötvös Károly (1987), a Zákonyi Ferenc (1995) és a Lőrincze Lajos (1998) munkásságát feldolgozó bibliográfiák.

Az 1960-as évektől számos újabb kiadványsorozatot indított el a megyei könyvtár. 1961–1987 között hét alkalommal adta ki a *Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyvét*. 1961–1987-ig tíz kötetben jelentek meg a *Veszprém Megyei Módszertani Füzetek*. A sorozat célja a megyében dolgozó könyvtárosok írásainak közlése volt. 1977–1989 között új sorozat indult el *Közművelődési Kiskönyvtár* címmel, mely az ötödik kötettől Horizont Közművelődési Kiskönyvtárra változtatta nevét. Ebben a sorozatban tizenöt kötet jelent meg.

Veszprém megye földrajzi neveinek gyűjtését 1976 májusában határozták el. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezésében munkacsoport alakult, ennek tagjai végezték az adatgyűjtést. A kiadványok megjelentetéséért a megyei könyvtár vállalt felelősséget. A gyűjtőmunka októberben kezdődött Ördög Ferenc nyelvész tudományos irányításával. A „*Veszprém megye földrajzi nevei*” című sorozat kötetei: A tapolcai járás (1982), A pápai járás (1987), Az ajkai járás (1992), A veszprémi járás (2000).

A Megyei Könyvtár 1984-ben nyerte el a tudományos könyvtár címet [19]. Ezt az elismerést számos nívós kiadványának is köszönhette.

1990-től rendszeresen megjelenik a *Bakony-Balatoni kalendárium* a már nyugdíjas könyvtárigazgató, Varga Béla szerkesztésében.

Rendszerváltás – Megváltozott olvasói igények

1991-ben a könyvtár vezetésében személyi változás történt. Varga Béla igazgató nyugdíjba vonult, utódja Halász Béla lett. A helyismereti munka jellege és a helyismereti tájékoztató könyvtáros feladata nem változott.

Az 1991. évi XX. törvénynek megfelelően a Veszprém Megyei Önkormányzati Hivatal új szervezeti és működési szabályzat elkészítését írta elő. Ez 1993-ban készült el. Részletesen kitér a helytörténeti gyűjtemény gyűjtőkörére, a bibliográfiai szerkesztő munkára és a helyismereti tájékoztató szolgálatra [20]. A helyismereti tájékoztató könyvtáros státusza ezúttal sem változott, az olvasószolgálati munkákban továbbra is rendszeresen részt vesz.

A rendszerváltás után a helyismereti gyűjtemény gyarapítása nehezebbé vált. Megnőtt a nyomdák száma, és ezek nem mindig tesznek eleget a kötelesség-szolgáltatásnak. A könyvek ára viszont jelentősen emelkedett, így ma már a nagyon drága albumokból csak egy, a fontos kézikönyvekből pedig két példányt vásárolunk. A másodpéldány a központi raktárból kölcsönözhető. A gyűjtemény

gyarapodását az 1985-től megrendezett, a helytörténeti kutatók gyűjteményeiből szervezett kiállítások is segítik. Kutatóink könyveket, meghívókat, fényképeket ajándékoztak könyvtárunknak. A Veszprém Megyei Üzemtörténeti Klub megszűnésekor mintegy hatvan pályamunka került a könyvtár birtokába. A kisteleplülések kiadványait a polgármestereik segítségével gyűjtjük be. Őket minden évben levélben keressük meg e célból.

Megváltozott a helyismereti gyűjtemény használóinak köre is. Az üzemtörténeti klub megszűnésével azok az idős kutatók, akik anyagi támogatást nem kaptak, a pályázati lehetőségeket pedig nem ismerik, jelentős számban maradtak el a könyvtárból. Helyettük az új generációt képviselő fiatalok jelentek meg felhasználóként, kutatóként. Az oktatási intézmények a társadalmi változások hatására, az igényeket felmérve érettségire épülő új szakirányú képzéseket vezettek be. A Veszprémi Egyetemen 1996-ban Turizmus Tanszék alakult. A hallgatók tanulmányaik során rendszeres gyűjtőmunkát végeznek, kiselőadások megtartásához, tanköri dolgozatok és szakdolgozatok megírásához kérnek segítséget. Témaként gyakran választják a megye idegenforgalmának, építészettörténetének, művelődéstörténetének kutatását. A veszprémi Táncsics Mihály Szakközépiskola és Kollégium 1998-tól műemléki szakkal bővítette profilját. Az érettségire épülő szakirányú oktatás technikusí végzettséget ad a hallgatóknak. A négy féléves képzés során rendszeresen feladatokat kapnak műemléki épületek kutatására. Az építészeti és műemlékvédelmi szakkönyveken kívül régi helyi napilapok, építészeti és műemlékvédelmi szakfolyóiratok, valamint a gazdag képeslap-gyűjtemény segíti munkájukat. A 2001/2002-es tanévben négy részből álló előadásorozatot indítottunk, amelynek előadói Veszprém arculatának kialakításában jelentős szerepet vállaló építészek voltak. Az elhangzott előadások: *Teremtés és építészet, Veszprém város településtörténete, A veszprémi vár rekonstrukciója, Veszprém városközpont rekonstrukciója az 1960-as évektől*. Minden témakörhöz ajánló bibliográfia készült. A kép- és hangzóanyaggal demonstrált előadásokra a város története iránt érdeklődő olvasóinkat is meghívtuk.

Könyvtárunk a helyismereti szaktájékoztató munkájával keresztül kiállítások rendezésével, honismereti vetélkedők szervezésével, önálló kiadványok szerkesztésével, reprint kiadványok megjelentetésével, irodalmi és szakmai előadások megszervezésével aktívan jelen van a város kulturális életében. Veszprém Város Önkormányzata Gizella királyné tiszteletére 1992-től minden évben megrendezi a Gizella Napokat. Az alkalomra az Eötvös Károly Megyei Könyvtár a következő kiadványokat jelentette meg: 1993: *A királyné városa. Szemelvények Gizella királyné életéből*; 1994: *Gutheil Jenő: Szent Imre városa. Reprint kiadás*; 1995: *Szent Imre legendája. Reprint kiadás*; 1996: *Boldog Gizella királyné*; 1999: *Múltidéző*; 2000: *Régi jó idők*; 2001: *Csermák legendárium. Fejezetek Csermák Antal életéből*. Jelentős esemény volt a megye életében a már Páldy Róbert által is tervezett megyei életrajzi lexikonok (*Veszprém megyei életrajzi lexikon* [1998], *Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon I–II*. [2001]) megjelenése. Mindkét mű főszerkesztője Varga Béla, és a könyvtár több munkatársa is részt vett szerkesztőként a munkában.

Az évek múlásával könyvtárunk ismét szűknek bizonyult. Még nagyobb gondot jelentett az épület állagának romlása. Egyre sürgetőbbé vált a teljes rekonstrukció, és ez több évi vajúdás után 1996. december 20-án megkezdődött. Az új épületrész

megnyitása már 1998. augusztus 10-én, a hivatalos könyvtáratavítás előtt megtörtént. Az építési tervek többszöri módosítása után a helyismereti részleg az új épületszárny legfelső szintjére került, az olvasóteremmel közösen birtokolva a teret. Az egy légtérben elhelyezett, két külön olvasói igényt kielégítő részleg tájékoztató munkáját három szakképzett könyvtáros látja el. Feladatuk nem egyszerű. Ismerniük kell a teljes olvasótermi kézikönyvtár állományát, melynek számítógépes feltártsága még nem teljes. Ugyanakkor az olvasótermi tájékoztató munkához napi gyakorisággal használniuk kell a különböző számítógépes adatbázisokat (Pressdok, Hundok, MNBK, MNBP, MNBS stb.).

A szabadpolcra került különgyűjtemény használóinak, a megye helytörténeti kutatóinak a már 1985-ben elindított kiállításorozata 2000-ben kibővítve, „*Bemutatkoznak Veszprém megye helytörténései*” címmel folytatódott. Műveiken keresztül évente három-négy jeles megyei kutató munkásságával ismerkedhetnek meg olvasóink.

A helyismereti részlegben elhelyezett több mint tízezer kötet könyv és kétezret meghaladó számú kézirat számítógépes feltártsága teljes körű. Gyűjteményünkben a CD-ROM-ok is egyre nagyobb számban találhatóak meg. Helyismereti folyóiratainkat 1990-től szabadpolcon, a régebbi évfolyamokat a központi raktárban tároljuk. Az egyéb dokumentumokat: képeslapokat, aprónyomtatványokat, mikrofilmeket az új szárny raktárai melletti folyosón, a plakátokat a régi épület raktárában helyeztük el. A helytörténeti tájékoztató munkát a nyomtatásban megjelent kézikönyveken, bibliográfiákon, katalógusokon kívül több számítógépes adatbázis is segíti.

A helytörténeti könyvállomány az ALEPH integrált könyvtári rendszerben kereshető vissza. A megyei napilap, a *Napló* Veszprém megyére vonatkozó cikkeinek bibliográfiai adatai 1994-től a „*Napló-adatbázis*”-ban férhetőek hozzá, a „*Mit írnak megyénkről*” című adatbázis pedig országos lapok Veszprém megyéről ki-gyűjtött cikkeit tartalmazza.

A Közép-dunántúli Fejlesztési Tanács 2001 októberében pályázatot írt ki a közép-dunántúli regionális helyismereti adatbázis létrehozására. A pályázatot a székesfehérvári és a tatabányai megyei könyvtárral közösen nyertük el. 2003 februárjától könyvtárunk honlapján, a „*Regionális Helyismereti Tár*” alportálról linkek segítségével a régió megyei és városi könyvtárainak, valamint múzeumoknak és levéltáraknak a helyismereti adatbázisai érhetőek el [21].

2002. október második hetében ünnepeltük a könyvtár fennállásának 50. évfordulóját. Az ünnepségsorozat részeként nyitotta meg Halász Béla igazgató a „*Képek, könyvek, könyvtárosok — 50 éves a Megyei Könyvtár*” című kiállítást az olvasótermi-helyismereti részlegben. Olvasóink fényképeken, egykori dokumentumokon, valamint a könyvtár kiadványain keresztül ismerhették meg a könyvtár történetét, és a bejáratnál, a teret kettéosztó oszlopon mint tartópilléren olvashatták az elmúlt félévszázad könyvtári munkatársai, egykori kollégáink nevét. A névsor talán reprezentálta a közösség múltudatának, összetartozásának és együttműködésének a fontosságát is.

* * *

Hivatkozások

1. Népművelési Közlöny, 2. 1952. 9. sz. 31–35. p.
2. A könyvtár munkatársainak névjegyzéke. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve. 1961. Veszprém, 1962. 44. p.
3. A megyei könyvtárak közművelődési szabályzata 865–43 166/1953. = Népművelési Közlöny, 3. 1953. 22–23. sz. 167. p.
4. Varga Béla: A Veszprémi Megyei Könyvtár története. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve 1961. Veszprém. 1962. 38. p.
5. Páldy Róbert: A tudományos munka kialakítása a Veszprémi Megyei Könyvtárban. = M. Könyvszemle, 5. 1958. 3. sz. 289–292. p.
6. Varga Béla = A Veszprémi Megyei Könyvtár története. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve 1961. Veszprém, 1962. 33. p.
7. Kiss Györgyné: Fotóalbum a Gyermekkönyvtár történéseiről 1959–1964. (EKMK Kézirattár)
8. Megnyílt a megyei könyvtár szabadpolcos kölcsönzője. = Középdunántúli Napló, 16. 1960. 288. sz. 1. p.
9. A Veszprémi Megyei Könyvtár munkaterve 1961 évre. Veszprém, 1961. 84. p. (EKMK Kézirattár)
10. Magyar Közlöny, 1960. 43. sz. 1–3. p.
11. A Veszprémi Megyei Könyvtár helyismereti munkája. [1963.] 8 p. (EKMK Kézirattár)
12. Fejes Imre: Veszprém megye közigazgatási beosztása és tanácsi vezetői 1950–1981. Veszprém, 1982. 24–25. p.
13. Művelődésügyi Közlöny, 8. 1964. 16. sz. 365–366. p.
14. A Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje [hatálybalépés: 1965. jan. 1-jétől.] Veszprém, 1964. 14–15. p., 21. p., 35. p. (EKMK Kézirattár)
15. Szabados László: A Veszprémi Megyei Könyvtár új épülete. = Könyvtáros, 18. 1968. 11. sz. 652–654. p.
16. A Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje. [Hatálybalép] 1969. dec. 1-től. Veszprém, 1969. 36. p.
17. A Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje. [Hatálybalép] 1969. dec. 1-től. Veszprém, 1969. 16. p.
18. Fejes Imre: Veszprém megye közigazgatási beosztása és tanácsi vezetői 1950–1981. Veszprém. 1982. 46. p.
19. Művelődési Közlöny, 28. 1984. 16. sz. 750. p.
20. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezeti és működési szabályzata és mellékletei 1993. Veszprém, 1993. 20. p.
21. Vezetői összefoglaló. (Közép-dunántúli regionális helyismereti adatbázis) KD-167-2001-1 [Veszprém], [2003].

Csiszár Miklósné

Rongáljunk-e könyveket?

Talán első hallásra furcsa egy nevében is könyvet, könyvtárat tartalmazó folyóiratban ilyen címmel indítani. Itt most nem könyvégetésekre gondolok, és nem is arra, amit annak idején Hans Martin Fagerli mondott Oslóban a magyar könyvtárosoknak, hogy tudniillik ő rendszeresen széttep egy-egy könyvet a könyvtárosszervezők évfolyamai szeme láttára, hogy vegyék észre: a könyv nem szent tén. és igenis, a legtöbb dokumentumpéldány életében elkövetkezik az, hogy meg kell semmisíteni. Nem is arra a szükségből alkalmazott könyvtárosi szokásra, hogy a selejtezés törvényileg előírt hosszú és a munkaidő miatt hihetetlenül drága proceduráját kikerülve a polcra húsz éve le nem vett könyvnek néhány lapját kitépve „megrongálódott dokumentum!” felkiáltással egyszerűen, selejtként törli az állományból. Szóval nem ilyen drasztikus megoldásokra gondolok. Inkább arra, hogy a könyv – vagy dokumentum – élettartamát figyelembe véve hogyan tudjuk azt a leghasznosabbá tenni. Ennek érdekében feltehetően érdemes mindent elkövetni azért, hogy a lehető legjobb elérhetőségnek és használhatóságnak örvendjen. Ezért szükséges időnként a „rongálás” eszközéhez folyamodni. Maga a szó azonban még mindig magyarázatra szorul. Elárulhatom: nem tőlem származik. Első igazgatói figyelmeztetésemből kölcsönöztem a kifejezést: megrongáltam a könyvet. S hogy ez mit takart?

- ❶ Nem egy könyv úgy kerül ki a nyomdából, hogy nem szakember tervezte, és a kiadó még arra sem figyel, hogy a gerinccre nyomtassanak címet. (Ha ugyanis nyomtatnának, akkor a gyártás során még jobban kellene figyelni.) Így viszont a hozzáférhetősége csökken. Ezzel kapcsolatban végeztünk egy felmérést, amely ugyan nem volt tudományos igényű, de arra jutottunk, hogy egy zárt raktárban ugyanannak a címnek több példánya (kiadása) közül négyszer több kölcsönzés esett egy gerinccímmel rendelkező dokumentumra, mint gerincfelirat nélküli társára. Fogtam tehát magam, és kapitális betűkkel tollal vagy filctollal felírtam az utóbbiak gerincére a címet és a szerzőt.
- ❷ A másik vétkem, amellyel kiérdemeltem a figyelmeztetést, az volt, hogy a szótárak gerincére – filctollal – betűregisztret készítettem. A használatot természetesen ebben az esetben is figyeltem: az olvasók egyértelműen az ilyen. „rongált” példányokat keresték. Azelőtt Nyugaton kiadott, utóbb itthon is elérhető szótárak gerincén szintén láttam hasonló – de gyári – szolgálatot.
- ❸ A harmadik húzásomat viszont nem vették észre, ugyanis a könyvtár könyvkötőjével titoktartásban egyeztünk meg. Az egyik fontosabb, puhakötéses statisztikai adattár fél centi híján nem fért be állítva a könyvespolcra. Ezért a könyv aljából és tetejéből – titokban – a könyvkötészetten levágattam annyit, hogy a tartalom bármilyen csorbulása nélkül könnyen beférjen állva a polcra.

Ha elfogadjuk azt, hogy a használók azért térnek be a könyvtárba (akár ténylegesen, akár virtuálisan) hogy munkájukhoz, tanulásukhoz információt vegyenek magukhoz, akkor másodlagos vagy sokadrangú kérdés maga a hordozó. Ha pedig mégis kérdés, akkor a használhatóság a legfontosabb szempont, pl.: van-e benne kép, fénymásolható-e, a keresett téma se túl hosszasan, se túl röviden legyen benne stb. A könyvtáros szereti, ha látható a gerinc cím, a kézikönyvben van tárgymutató, névmutató. A könyv ebbéli minőségén a legtöbb esetben nem lehet kinyomtatás után változtatni. Ám ha mégis lehet, a könyvtáros a használók érdekében megteheti.

Talán kiderült az eddigiekből, de azért talán nem árt hangsúlyozni, hogy e „rongálási” tevékenységet nem a megőzésre szakosodott állományokban, múzeum-könyvtárakban tartom követendő magatartásnak. Bár az is tény, hogy a könyvtörténet feljegyz nem egy esetet, amikor a könyvet eredeti borítójától megfosztva kolligátumként – más művekkel összekötve – használták tovább. Arra is akad bőven példa, hogy a könyv századokkal ezelőtti olvasóinak belefirkantásai mekkora művelődéstörténeti értékkel bírhatnak, főleg például hagyatékok esetén. E tevékenység kettősségéről a minap olvastam: „Kit ne bosszantott volna, hogy *valaki* összefirkált egy könyvet előtte? Pedig az ismeretlen kommentátor küzdelme a megértésért megkerülhetetlen társ lett egy-egy szövegben. Máig hálával gondolok arra a rigorózus kantiánus elmére, aki Hegelt olvasta előttem. Szép akkurátusan megdolgozta, és ha valahonnan, hát tőle tudom, mit jelent a hypertext, paratext, az intertextualitás, a palimpszeszt. Hegyes fekete ceruzát használt. Többféle jegyzetet helyezett el: hol egyetértésének adott kifejezést, hol kritikai távolságtartásának, alkalmanként megadott irodalmi forrásokat. Azóta sem tudom, hogy magának dolgozott-e.”*

Mindezek hallatán nem veszek bátorságot ahhoz, hogy – legalábbis a könyvtári – könyvekben hasonló kommentárok, kiemelések szerzője váljon belőlem. A példa azonban arra ösztönöz, hogy a könyvet továbbra is eszköznek tekintsem, melynek célja a használói célcsoport elégedettségének növelése. S ha a könyvtáros chhez hozzájárul, bizonyos kivételektől eltekintve minden bizonnyal helyesen jár el.

Mikulás Gábor

* Memex: a könyvbe zárt tudás a 21. században / György Péter. – Budapest : Magvető, © 2002. 16. p.

A digitális jövő árnyékában

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Egy alkalommal távutasként digitális könyvtárműködtetés továbbképzésen vettem részt. Az utolsó előadásra a hallgatónak egy elképzelést kellett felvázolniuk saját könyvtárukról, ill. arról, hogy az hogyan válhat digitális könyvtárrá.

Közeledett december elseje, amikor le kellett adnom a munkát, igyekeztem minél hamarabb kidolgozni. November 14-én, kedden szokatlanul szép nap volt Kassán. A Barkóczy-palotában, ahol az irodám van, csend honolt. A számítógéphez ültem, és motivációforrásokat kerestem az interneten. Egy óras szörfözés után csaiódottan állapítottam meg, hogy semmi értelmeset nem találtam, ezért elhatároztam, hogy kikapcsolom a számítógépet, amikor egy fülsiketítő hang hallatszott. Az épületbe becsapott a villám. Az égők azonnal kialudtak, a monitor elsötétült. Úgy ültem a széken, mint akit odaláncoltak. Sokkolva voltam. Bámultam a sötétbe, és a fejemem átfutott a gondolat, hogy reggel a biztonsági technikus jelezte, hogy egy helytelenül leföldelt villámhárítót látott. Majd tüstént az is eszembe jutott, hogy végig kell majd mennem a sötét folyosón a földszintre, és be kell kapcsolnom a főbiztosítékot. Mindez két-három másodperc alatt pergett le. A fények újra kigyúltak, a képernyő pillanatok alatt visszaállt. Döbbenet néztem a monitort. Kissé furcsa volt. A képernyő háromdimenziós volt, és egy idős férfi érthetetlen hangon beszélt valamit. Nem lehetett követni. Majd eltűnt a férfi képe, és helyette egy háromdimenziós szöveg kezdett futni. Semmit sem értettem, csak „elvarázsolva” néztem a monitort. Hirtelen kezdett eltűnni a szöveg, a háromdimenziós képben lyukak keletkeztek, amelyeken keresztül átszűrődött a monitor megszokott fénye. E percben tértem magamhoz. Az egér után kaptam, és átkopíroztam a beérkező fájlokat. Mint később kiderült, a reakcióm lassú volt. Az adatokból csak töredékek maradtak, annak ellenére is, hogy néhány hozzáértő barátom minden erejét bevetette az állomány rekonstrukciójára. Úgy gondolom, hogy az állomány töredéke ellenére is többet mond a könyvtáram digitális jövőjéről, mint saját elképzeléseim.

A fájl eredetét és kézbesítésének módját nem áll szándékomban kommentálni, de szeretném felhívni a figyelmet néhány tényre, amely az állomány beszerzése idején érvényes volt.

A hidrometeorológiai intézet szerint 2001. november 14-én Kassa felett nem volt vihar. A kassai kirendeltség villanytelepén november 14-én nem jeleztek energiakiestést a könyvtár területén lévő városrészben.

A számítógépbe, amelyen dolgoztam, nincs beépítve sem videó, sem hangkártya. Az állomány tartalmi részéhez nem nyúltam. A szöveget, mely elveszett, a számítógép „0”-val jelezte ki. Tekintettel arra, hogy a szövegnek csak az 1,75 százaléka maradt fenn, a kinullázott szöveget csak a sor végéig, ill. a sor elejétől jelzem.

Tisztelettel:

Kolivosko István

lis, és valószínűleg az internet nagyobb teljesítőképességét is bebiztosítja. Az adatokat feldolgozzák, a hozzáférhetőséget pedig az SQL adatbázis rendszer és a legerősebb Full-Text rendszer TOPIC kombinációja biztosítja. Érdekes kombináció, ami a gyakorlatban valószínűleg majdnem hogy korlátlan lehetőséget nyújt az információk kikereséséhez és beszerzéséhez. A könyvtári standardból minden modul megvan. Az elektronikus könyvtárközi kölcsönzést a legtermészetesebb dolognak vélik. A központi serveren CITRIX METAFRAME van, így korlátlan számú felhasználót bír el, sőt még a régi 486-ot is. Saját könyvtári átlományaikon kívül még 48 különféle intézmény, vállalat és 13 magánvállalkozó könyvtárákat vezetik. Ha a felhasználó igényt tart a rendszer feldolgozására is, az információt a forrásanyag lelőhelyével kapja meg. Javasolni fogom az igazgatónak, hogy alkalmazza a rendszert nálunk is. Egyéb gondolataim is lennének, de fáradt vagyok, megyek aludni.

2005. május 3.

Bevezették az első „érinthető” képernyőt. A nők duzzogtak. Éveken keresztül megszokták az egér és a billentyűzet használatát. Feltételezem, hogy a billentyűzet még egy ideig kibírja, de az egér ma már totálisan halott! Nem bírom megérteni a nőket, szörnyen konzervatívak. Az egyik kolléga említette, hogy amikor tíz évvel ezelőtt a PC-t vezették be, a nők elektromos sugárzásra panaszkodtak. Most az egyoldalú, motorikus tevékenységet kifogásolják. Ezt se maguk eszelték ki... Az országos egészségvédelem csak összekuszálja az emberek gondolkodását, így fékezik a társadalom informatizálódását.

2008. március 25.

Ma végre egy érdekes nap volt a könyvtárban. Élesben bevezettük a PC hangirányítást. Szükségesek voltak hozzá bizonyos korrekciók. Egy kicsit furcsa volt, a nők körbe-körbe ismételték; „kölsönözd, visszaadta, hosszabbítsd meg, foglald le...” Holnap000

2009. május 5.

Utálom az alkoholt, de azért ma ittam egy keveset. A kollégám nyugdíjba ment. Negyven évet dolgozott a könyvtárban. Nekem ez az idő elképzelhetetlen időszaknak tűnik. Nem értem, miért nem változtatta meg a munkahelyét. Elmondható, hogy ki lehetett vele jóni. De a fontosabb dolgokban nem értettünk egyet. Annak ellenére, hogy felfogta a PC és a hálózat jelentőségét, a könyvek hódolója maradt. A vén szkeptikus állandóan kételkedett a hardwerben, és semmilyen softwer nem volt neki elég jó. Nevetséges volt, amikor a régi 19. századi enciklopédiákban lapozgatott, és ezekből adott tanácsokat, sőt állította, hogy ezek közül több pontosabb és teljesebb a hálózat információinál.

A búcsúünnepség szép volt. Mikor a végéhez közeledett, az öregúr félrehívott. Szintén spicces volt egy picit. Egy anekdotát mondott el, melyet nem értettem, de pontosan emlékszem rá. Így hangzott: „Az öreg rabbi a halálos ágyán feküdt, körülötte összegyűlt az egész rokonság. Egyike a jelenlévőknek megkérdezte: Rabbi, egész életemben tanultál, mire jutottál? A rabbi ezt súgta: »Minden másképp van.«” Miért mondta nekem ezt az anekdotát az öregúr, és mit jelentenek az öreg rabbi szavai?

2010. szeptember 24.

Az embert megüti a guta. Minden értelmes ember a társadalom informatizálódását próbálja elősegíteni, és az Európai Parlament ilyen szemléletet csinál. Azt javasolja a kormányoknak, hogy tiltsák be a számítógépek használatát az alapiskolák első négy évfolyamában. Ezt az Alliance for Childhood mozgalom javasolta. Múltkor a hálózaton olvastam az évvégi beszámolójukat. Teljesen elszakadtak a valóságtól. Az egyik nő kijelentette, hogy a gyermekeknek egészséges nevelésre van szükségük, és ezt a számítógépek nem tudják biztosítani, mert a gyermekek számára élő művelődés kell élő emberektől. A számítógép és a Net korlátozza a gyermekek más gyermekekkel és felnőttekkel való érintkezését. Ez a demagógia csúcspontja. Minél több időt tölt a gyermek a PC előtt, annál több információt kap és műveltebb lesz.

Az Alliance emberei kételkednek abban is, hogy a PC a legideálisabb segítség a tanításban. Azt állítják, hogy a kisgyermeknél kicsi a közvetlen összefüggés a számítógép használata és a jó tanulási eredmények között. És ezek az emberek nevezik magukat pedagógusoknak és pszichológusoknak. Nem értettek meg semmit az informatikából. Siránkosznak afölött, hogy a gyermekek nem szívesen rajzolnak kézzel, és lenézik a kézzel írt munkákat. Minek is volna rá szükségük? Ki ír ma tollal és ceruzával? Ez 000

2020. január 21.

Ma jelent meg a hagyományos papírra nyomtatott újság utolsó száma. Mondhatom, sokáig tartott, amíg eltűntek az újságok és folyóiratok, hiszen a Xerox cég még a 20. század végén felfedezte az e-papírt. Nálunk az első újság e-papíron 2005-ben jelent meg. Tehát 15 évig tartott a papír bukása. Végre nyugtom lesz a kollégáktól, akik követelték az újságok és magazinok bekötését. Végre a zöldek is megnyugodhatnak, mert kevesebb lesz a papírfogyasztás.

A bécsi kollégák meglátogattak minket. Csodálkoztam a látogatásukon, mert a hálózaton megtalálható az összes információ rólunk. A személyes kontaktus érzelmi erejéről beszéltek valamit. Nem értettem, mit akarnak ezzel. Valószínű, hogy 000000000000

2025. április 7.

Egy rendezvénysorozatot kezdünk a Cyber-etikáról. A sorozat célja szülők és tanárok segítségével befolyásolni a gyerekeket, hogy bekapcsolódjanak a „Vandalizmus nélküli Cyber térség” elnevezésű mozgalomba. El kell oszlatni mindenféle ködösítést a hackerek körül, és egyértelműen ki kell mondani, hogy a hackerkedés éppúgy bűncselekmény, mint a telefonfülkék rongálása, a virágok letépése a parkokban vagy a graffiti, csak a gazdasági károk lényegesen nagyobbak.

Nehéz munkánk lesz! Ugyanis a legutóbbi felmérések alapján a középiskolás diákok 60%-a nem tartja bűncselekménynek a hackerkedést, csupán egyfajta számítógépjátéknak, bolondozásnak...

Ki mindenki igyekszik aktivizálni magát a Cyber-etika területén? A rendőrség nyomoz a hackerok után, bezárják őket, és a bíróság egymás után el is ítéli őket. Az ilyen hozzáállás sehová nem vezet, sőt inkább káros, így álhősöket

nevezik magukat. De annak, amit most művelnek, nincs semmi köze a hackerezéshez.

Diákkoromban én is tagja voltam egy híres hacker csoportnak, melynek „ördög” volt a neve. Illegálisan használtunk softwereket, amelyeket legtöbbször Billitől szereztük be, az ellopott softwerek kulcsait feltörtük, hogy használhasuk őket, itt-ott vírusokat is küldtünk a nem szimpatikus professzoroknak. De voltak határok, amelyeket nem léptünk át. Soha nem tettünk tönkre rendszereket, nem változtattunk meg fájlokat, és soha nem hatoltunk be se állami, se kórházi számítógépekbe.

De az, amit az Altavistával műveltek, digitális gyilkosság. Valamit kezdeni kellene ezzel, mert egyre gyakoribb a matematikai terrorizmus. Nem értem ezeket az embereket, hiszen létezik egy óriási cyber-tér, ahol realizálhatják magukat.

2038. augusztus 30. (kedd)

Holnap Bécsbe utazom egy konferenciára. Fura, hogy a rendezők ragaszkodtak ahhoz, hogy mindenki személyesen vegyen részt a konferencián. Egyszerűbb, olcsóbb és főleg kényelmesebb volna, ha ezt az egészet a hálózaton keresztül csinálták volna. A téma igazán érdekes: az e-könyvek befejezetlen olvasása. A kollégák valóban érdekes, de nagyon nehéz témát választottak. Már az első e-könyvek a hypertext-alapon keletkeztek. A század elején utalásokat csak a szak e-könyvekben használtak, a szépirodalomban ez teljesen ismeretlen fogalom volt. A húszas években az utalások használata itt is elterjedt. A szerző szempontjából presztízskérdés, hogy a saját e-könyvében minél több utalás legyen. Az olvasók az utalásokon keresztül az egyik könyvről a másikra ugranak, csak beleolvasnak, és máris jöhet az utalás alapján a következő, majd a harmadik. Az IFLA által készült felmérés szerint az utóbbi öt évben az e-könyv olvasók 87% nem fejezte be egy e-könyv olvasását sem. Kíváncsi vagyok tehát
000000000000000000

Meghalt a Nagy Billi. A múlt évszázad egyik legnagyobb géniuszának tartották. Lehetővé tette az emberek számára a számítógép használatát anélkül, hogy hosszas, speciális iskolázásokon kellene részt venniük, sőt nem is kell érteniük, mit is csinál a gép. Ki emlékszik ma már a Windows 95-re, de azért a múlt század végét a software forradalmasította.

A világ leggazdagabb embere volt, látnok az informatika világában, filantróp. Mennyi pénzt szétosztogatott, azt se tudja kinek, hová?! Kár, hogy az utolsó 10 évben gyökeresen megváltozott. Csatlakozott a humán-informatikusokhoz, és óriási összegeket ajándékozott a kutatásra. Mindezek szerint ez csak kidobott pénz volt. Eredményeik az informatikusok többségének nem mondanak semmit, de a laikus közönség pozitívan fogadja őket. Hogy van ez valójában, ki téved? Lehet
00000000000000000000000000000000

2040. október 25. (szombat)

Mérgelődöm. Tegnap a városi parlament tagjai elutasították javaslatomat a p-könyvállomány lepecsételésére. Nem értik, hogy a papírkönyvek már a múltba tartoznak, és az e-könyv a mindennapos jelen része több mint 20 éve. Már

2042. november 15. (péntek)

A gyűlésre mindenki pontosan megérkezett, és mindenki tanácstalan volt. Senki nem tudta, hogyan tovább. Bebizonyosodott, hogy a CD-ROM és a DVD semmire sem használható. Élettartamuk, mely 15 évre szólt, lejárt, és senki sem gondolt arra, hogy újra átégessük őket. Többször le kellett állítanom a vitatkozókat, mert csak dühöngtek, és senkinek sem volt valamirevaló hozzászólása. Végül is mindenki tőlem várta a megoldást, de sajnos nekem sem volt ötletem. Hosszú, néma csend következett. Meg sem moccant senki. Mindenki a másokra várt, hogy mondjon valamit, de senki sem szólalt meg. Végül Mária törte meg a csendet, akit szinte kegyeletből tartottunk a könyvtárban. Közel volt a 80-hoz. A könyvtárba 1982-ben lépett be. A helyismereti részlegben dolgozott, és mindenki csodabogárnak nézte. Most éppen ő találta nekünk megoldást...?!

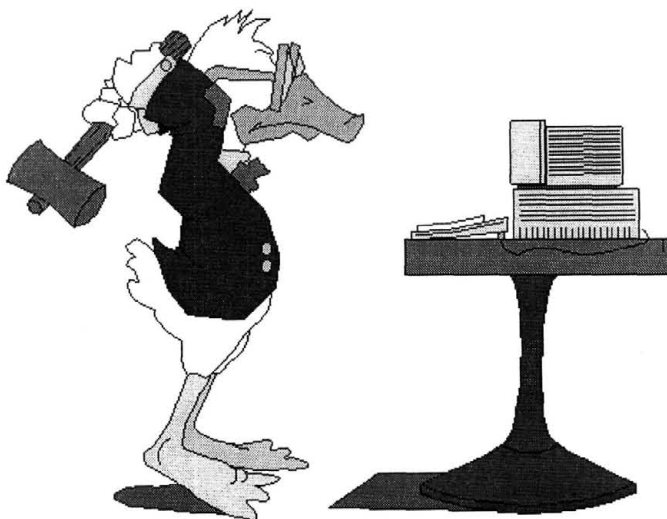
„Mi történe, ha könyvekből szolgáltatnánk az információkat? Klasszikus formában.” (Nem mondott p-könyveket.) A fiatal kolléganők körében suttozás, kuncogás futott végig. Hirtelen mozdulattal elhallgattattam őket. Máriából viszont dőlt a szó. Csak mondta és mondta. Beszélt a könyvről, az olvasásról mint az ismeretszerzés és információk forrásáról, a műveltség eszközéről, a demokrácia és az emberiség memóriájának eszközéről.

Beszélt, és könnyei végigpergették ráncos arcán. Azt mondta megállíthatatlanul, ami az évek során felgyülemlt benne. Amikor befejezte, senki sem moccant. Néztém az arcokat. A nők könnyeztek, még a legkeményebb szívű informatikusunknak, Márknak is gyanúsan csillogott a szeme.

Eldöntöttük tehát, hogy másnap megnyitjuk a p-könyvek kölcsönző részlegét (beszélhetünk ezentúl könyvekről), és kölcsönözni kezdjük őket. Használjuk majd őket információnyújtáshoz is. Sokat kell tanulnunk, újra elsajátítani az elfelejtett módszert és az olvasókkal való kapcsolatot.

Nehéz lesz, de a könyvtár használható lesz továbbra is – túléli még a digitalizálást is!

Kolivosko István

Közgyűjteményi Tudományos Napok – Sárospatak

2003. április 3-án került sor a Közgyűjteményi Tudományos Napok című konferenciasorozat második találkozására. Az Országos Széchényi Könyvtár a Bodrogparti város, Sárospatak közgyűjteményeit képviselő kollégákat látta vendégül. Az új tudományos fórum, amely 2002 őszén kezdődött, és első ülésén Pápa tudományos kutatóit fogadta, azzal a céllal jött létre, hogy a nem budapesti közgyűjtemények számára a Nemzeti Könyvtárban nyíljon lehetőség arra, hogy országos közönség előtt bemutassák gyűjteményeiket és kutatásaik eredményeit.

Az ülészakot *dr. Monok István* főigazgató nyitotta meg. Elmondta, hogy a Rákóczi emlékévként folyamán számos program fogadja az érdeklődőket, ezért szinte lehetetlen minden színvonalas rendezvényen jelen lenni. Patak Budapestre érkezett vendégei számára mi jelentünk hallgatóságot, de ezzel egyidejűleg intézményünk is vendégként szerepel Sárospatakon, ahol a kulturális tárcához tartozó intézmények vezetői és gazdasági igazgatói tartanak szakmai konferenciát. Ennek keretében a várhoz tartozó egykori trinitárius kolostor avatási ünnepségén vesznek részt, amely a *Múzsák temploma* nevet kapja.

Főigazgató úr megköszönte *Koncz Erikának*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma közgyűjteményi helyettes államtitkárának, hogy elfogadta meghívásunkat. A helyettes államtitkár asszony megnyitó beszédében méltatta a Patak történetében kiemelkedő szerepet játszó családok és történelmi személyiségek művelődést és oktatást segítő lépéseit. Felsorolta azokat a Sárospatakhoz fűződő évfordulókat, amelyeket az utóbbi évtizedben a gazdag történelmi múlttal rendelkező településsel együtt ünnepelt meg nemzetünk: 1994-ben Comenius születésének 400., 1997-ben a hegyaljai felkelés kitörésének 300. évfordulóját. A millennium évében emlékeztünk meg a sárospataki nagyasszony, Lorántffy Zsuzsanna születésének 400. évfordulójáról, majd az idén a 800 éves város könyvtára ünnepelte félszázéves jubileumát, és a Rákóczi emlékévként keretében emlékeztünk meg Zrínyi Ilona halálának 300. évfordulójáról is.

A rendezvény első előadója, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeit képviselő *Pocsainé Eperjesi Eszter* a gyűjtemény múzeumáról beszélt. Az anyaintézet, tehát a Református Kollégium kebelén belül – a könyvtár és a levéltár mellett – az idők folyamán több oktatást és nevelést segítő eszköztár is létrejött. Az így keletkezett múzeum anyagát egy ideig a könyvtárban őrizték, majd önállósodott. A kollégium a XIX. századtól általános gyűjtőkörű múzeum létrehozására törekedett. Az 1930-as jubileumi építkezések tették lehetővé, hogy a régi kollégiumi együttesből fennmaradt XVIII. századi Berna-sor adjon helyet a múzeumnak. A múzeum állománya 1930-ban a Szépészeti és Műrégészeti Múzeum történeti és néprajzi tárgyakból álló anyagával, 1936-ban a XVIII. század elején alapí-

tott fizikai szertár eszközeivel, 1947-ben az éremgyűjteménnyel, 1952-ben pedig a Faluszeminárium tárgyi néprajzi gyűjteményével gyarapodott. Az előadás végén Eperjesi Eszter a környékbeli gyülekezetek úrasztali terítőkből álló textilgyűjteményének néhány darabját mutatta meg.

Nagy Júlia a levéltár történetének felvázolásakor megemlékezett a páratlan szorgalmú és pontosságú Zsoldos Benő kollégiumi tanárról, aki a XIX. század végén a felgyülemlett levéltári anyagot (kollégiumi levéltár, egyházkerületi levéltár, Rákóczi-kori oklevelek, céh-levelek) rendezte. Napi tevékenységéről két évtizeden keresztül munkanaplót vezetett: ennek tanulmányozása ma is megkönnyíti a kutatást. A gyűjtemény azóta további dokumentumokkal gyarapodott (a Lévay József Református Főgimnázium, Sárospataki Vadásztársaság, családi oklevéltárak stb. anyagaival), így a levéltár nemcsak az egyházkerület, a kollégium és a város, hanem Észak-Magyarország történetének és művelődési viszonyainak tanulmányozásához is fontos kiindulási pontot jelent. A könyvtár, amelynek 20 ezer kötetes állományáról Kazinczy is elismerően nyilatkozott, XVII. századi története szorosan összekapcsolódott I. Rákóczi György és felesége Lorántffy Zsuzsanna működésével. Comenius, a híres pedagógus gyümölcsöző hatással volt a kollégium fejlődésére. Patakra érkezése előtt nyomda felállítását szabta meg feltételként. Fordulatot jelentett a könyvtár életében, hogy Báthori Zsófia férje, II. Rákóczi György halála után rekatolizált. Az iskolának és a könyvtárnak költöznie kellett, és viszontagságos körülménynek után Apafy Mihály fogadta be őket Gyulafehérvárott. Sárospatakra 1705-ben kerültek vissza II. Rákóczi Ferenc segítségével.

Laczkó Gabriella *A faluszemináriumi és a külföldi magyar gyűjtemény* címmel a Tudományos Gyűjtemények legfiatalabb, de rendkívül összetett részlegének felépítéséről, történetéről beszélt. A gyűjtemény maga a Theológiai Akadémia Faluszemináriumának munkája eredményeként gyűlt össze az 1930-as és '40-es években. A Református Kollégium crászakos felszámolása után a Faluszemináriumi gyűjtések egyházi tulajdonban maradtak, és Adattár néven ágyazódtak a Gyűjteményekbe. Az Adattár kialakulásában két nagy korszakot különböztetünk meg. Az első 1931-től 1951-ig tartott, ezt faluszemináriumi korszaknak, a másodikat – 1951-től napjainkig – adattári korszaknak nevezzük. A gyűjtemény a következő egységekből áll: Szakkönyvtár, Adaléktár, az Adattár Kézirattára, Aprónyomtatvány-gyűjtemény, Újságkiváogat-gyűjtemény, Fényképtár, Filmtár, Tájékepes levelezőlap-gyűjtemény, Népköltési gyűjtemény, Amerikai Református Gyűjtemény, Népfőiskolai gyűjtemény.

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma munkatársai három előadást tartottak. Mottójuk „A Rákócziak szolgálatában” volt. Az első a múzeum néprajzi gyűjteményét érintette. *F. Tóth Balázs* gazdagon illusztrált előadásában textíliákat, népi bútorokat, gyermekjátékokat mutatott be. Az a színes és bőséges üvegtárgy-gyűjtemény, amelyből a konferencián adott ízelítőt, Vágáshután tekinthető meg időszak kiállítás keretében. *A Hegyaljai szőlőművelés és borászat* című tárlat állandó kiállítás keretében várja a látogatókat.

Tamás Edit a XX. század közepétől kezdve elevenítette fel azokat a különféle törekvéseket, amelyeket a Múzeum tett annak érdekében, hogy újkori történetünk

meghatározó családját és Zemplén vármegye történetét megismertesse a szakmai közönységgel és a diákok, pedagógusok, turisták szélesebb köreivel. A múzeum állandó kiállítása a Rákóczi-család pataki tartózkodásának tárgyi emlékeit tárja elénk, de a szabadságküzdelmekbe is bepillantást enged. A sárospataki vár, a múzeum legfontosabb feladata a Rákóczi-kultusz ápolása. A kiállítások 50 évre tekintenek vissza, a kiadványok 1956-tól jelennek meg folyamatosan, a '90-es évektől pedig különösen nagy aktivitással. Ez időtől ad otthont a múzeum a *Sárospataki későreneszansz és a Zemplén népessége, települései* című konferenciasorozatoknak is.

Vámosi Katalin a II. világháború után létrejött és pár évig működő Alkotóház tevékenységét mutatta be. A festők, szobrászok, írók, költők és műfordítók történelmi falak között kaptak lehetőséget alkotótevékenységük folytatására, szállásuk a Lorántffy-szárnynon volt. A műhelyt Rácz István hozta létre, aki a gondnoki teendőket is ellátta. A visszaemlékezéseiből vett idézet vidám hangulatban festette le elénk annak a beavatási szertartásnak az izgalmas részleteit, amelyen az Alkotóházba belépő új művészeknek kellett átlesnie.

A humoros szemelvény meghallgatását követően szünet következett. A konferencián megszokott – pogácsát és ásványvizet kínáló – büfészünetet kedves vendégeink otthonról hozott figyelmességgel: tokaji sárga muskotálllyal és tokaji szamorodnival egészítették ki.

A Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara és Könyvtára képviselőjében *Stumpfné Oláh Etelka Örökségünk: egykori tanáraink hagyatéka könyvtárunkban* címmel az intézmény értékes pedagógus-hagyatékairól beszélt. Mátray László versei, Szémán István: Az újabb orosz irodalom című műve, Kovács Dezső zenei anyaga (pl. ünnepi vegyeskarok, Két magyar zsoltár), és Tóth Károly hagyatéka nemcsak az alma mater egykori oktatóinak munkásságára vet fényt, hanem a korabeli Sárospatak és környéke művelődési és kulturális élete szempontjából is forrásértékkel bír.

Siposné Majtényi Andrea a főiskolai könyvtár történetét ismertette. A gyűjtemény alapját az Erdélyi János örököseitől 1871-ben megvásárolt közel ezer kötet adta. Ezek ma különgyűjteményt képeznek. A könyvtár kéziratárát Harsányi István rendezte, munkálatait 1913-ra fejezte be. Az iskola és könyvtára ebben az évben új épületbe költözött. A gyűjtemény fennállása folyamán arra törekedett, hogy mind állományát, mind alapterületét növelni tudja, így a hallgatók számára optimális környezetet teremtsen. Az utóbbi években jelentős építkezések folytak pályázati pénzekből, a kész épületrészekre méltán lehetnek büszkéek az itt oktató kollégák. Majtényi Andrea a korabeli állapotokat és a mai olvasóbarát körülményeket fényképekkel is illusztrálta. Fennállása alatt a könyvtár egyéb különgyűjteményekkel is gyarapodott, így került birtokába többek között Apáczai Magyar enciklopédiájának 1653-as utrechti kiadása.

A Magyar Comenius Társaság képviselőjében *Kiss Ferenc* tartott előadást. A Társaság Comenius eszméinek, hagyományainak feltárására, a magyar nevelés és oktatás történetének kutatására jött létre. Konferenciák, emlékülések szervezése mellett tanulmányok, szövegközlések publikálásával is tiszteleg az egyetemes ne-

veléstörténet kiemelkedő személyisége előtt. Az 1986 óta megjelenő *Bibliotheca Comeniana* című sorozatuk első kötete az *Orbis Pictus 1798.* évi kiadásának hasonmását adta az érdeklődők kezébe. Sorozatukban emellett Comenius írásait, a róla szóló tanulmányokat, a neveléstörténet újabb eredményeit is közölték. A Lorántffy Zsuzsanna hívására Patakra érkező mester *Pampaedia* című írását fordításban tárta a Társaság a nyilvánosság elé.

Kuklay Antal atya Sárospatak Római Katolikus Egyház Gyűjteményéről beszélt. A plébánia 1967-ben kapott engedélyt arra, hogy épületében egyháztörténeti és egyházművészeti gyűjteményt működtessen. Ennek alapját a helyi egyházközség műtárgyai képezték. Kuklay Antal két évtizedes gyűjtőmunkája eredményeképpen Abaúj és Zemplén plébániáinak használaton kívüli liturgikus felszereléseivel és régi könyveivel is kibővült a gyűjtemény. A szerzetesrendek 1950-es feloszlata után Gödöllőről, Jászóvárról, Sátoraljaújhelyről és Szikszóról is kerültek ide értékes kincsek. A gyűjtemény megbecsült részét képezik a jezsuiták pataki jelenlétéhez kapcsolódó ősnymtatványok. A fogolykiváltó trinitárius szerzetesek rendjének 1786-os feloszlata után templomuk díszei – részben – szintén a plébániatemplomba kerültek. Az előadásból megtudtuk, hogy az atya milyen lépéseket tett a XX. század derekán feloszlátott rendek könyveinek megóvása érdekében. Kitért a reformáció, az ellenreformáció és az egyes rendek XVIII. századi feloszlata következtében gazdát cserélő pataki könyvek fordultatos sorsára is.

A konferencia alatt és azt követően a sárospataki gyűjtemények egyes kiadványaikat ki is állították könyvtárunkban. A történeti, történeti földrajzi témájú kötetek a helytörténeti kutatások szempontjából jelentenek fontos kiindulási pontot. A bemutatott könyvek egy része pedig a református kollégium és a hozzá kapcsolódó neveléstörténet szempontjából tartogat számunkra nélkülözhetetlen monográfiákat, forráskiadásokat. Patak patinás könyvtáraiban olyan unikális kincseket is őriznek, amelyek a Kárpát-medence irodalomtörténete és művelődéstörténete számára rendkívül fontosak.

Ekler Péter

Magyar Örökség Díj Petrik Gézának

2003. március 22-én Petrik Géza Magyar Örökség Díjat kapott a magyar nemzeti bibliográfiát megalapozó tevékenysége elismeréséül. A Magyar Nemzeti Múzeumban megtartott díjátadó ünnepségen Petrik Géza mellett Kosztolányi Dezső író, költő, Török Erzsébet népdalénekes, Szervátiusz Jenő és Tibor szobrászművészek, Korányi Sándor orvos, továbbá a Lakitelki Népfőiskola és a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium részesült e kitüntetésben. Petrik Géza munkásságát *Kégli Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár retrospektív bibliográfiai osztályának vezetője méltatta, a kitüntető oklevelet a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciójának nevében *Fügedi Péterné*, a szekció egyik alapítója vette át.

A következőkben Kégli Ferenc Petrikről írt laudációját közöljük.

Hazánkban a 19. század elejétől készültek olyan közreadott vagy csak kéziratként fennmaradt bibliográfiák, amelyeket szerzőik már a nemzeti értékek tudatos megőrzésének a szándékával állítottak össze. Ilyen volt Sándor István 1803-ban megjelent Magyar Könyvesháza, a harmincas–negyvenes években Toldy Ferencnek a Tudománytár című folyóiratban közölt jegyzékei vagy Jankovich Miklós kézíratos retrospektív bibliográfiája. A könyvkereskedők között is voltak olyanok, akik üzleti jegyzékeikben már nemcsak boltjuk állományáról, hanem a magyarországi, illetve a magyar vonatkozású irodalom teljességéről is tájékoztatni kívánták leendő vásárlóikat. Közéjük tartozott az ötvenes években Magyar Mihály, akinek könyvjegyzékeit – a fennmaradás céljából egybekötve – Demjén József könyvkereskedő 1862-ben ismét megjelentette. Előszavában így indokolta az újraközlést: „*A nemzeti irodalom sokkal szentebb, sokkal fontosabb egy népre nézve, mint sem hogy feleslegesnek tűnjön fel egy olyan munka, mely egy bizonyos időszakban megjelent irodalmi termékek teljes címzeit, s egyéb, inkább külsőségeire vonatkozó felvilágosító kellékeit rendszeres összeállításba közli.*” Ebben az időszakban azonban az ilyen jellegű összeállításokra még nem volt a szakmai köröknek igénye, a korai kísérletek rendre elsorvadtak.

Csak a 19. század utolsó harmadában alakultak ki a feltételek az ország szellemi produktumát hűen tükröző nemzeti bibliográfiáink létrejöttéhez. Az 1867-es politikai és gazdasági kiegyezést követően előtérbe kerülhettek az úgynevezett nemzeti tudományok: a történelem, az irodalom- és művészettörténet, a nyelvtudomány, a föld- és néprajz. A magyar öntudatot ápoló s a külföldi tudományos törekvéseket

ismerő fiatalabb tudósnemzedék ekkor kezdte meg az frott és nyomtatott források kritikai feldolgozását. Szükségessé vált tehát, hogy az egyes gyűjtemények kézirat-katalógusainak közreadása mellett a nyomtatásban megjelent nemzeti és nemzeti vonatkozású írásművek teljes körű regisztrálása és feltárása is megtörténjen a kutatás háttérének biztosítása érdekében. A tudományos élet szereplői mellett a könyvkiadói és könyvkereskedői körök is támogatták ezeket a törekvéseket. A hirtelen megnövekedett információigény kielégítésére egyéni vállalkozásban indultak meg a retrospektív nemzeti bibliográfiát megalapozó munkálatok, amelyeket erkölcsileg és anyagiilag is támogatott az Akadémia, illetve a könyvkereskedő-egyesület. Az elhivatottságot, lankadatlan szorgalmat igénylő gyűjtő- és szerkesztőmunkát végzők között a könyvtárosok, Szabó Károly, id. Szinnyei József, Hellebrant Árpád mellett ott találjuk a könyvkereskedő szakmából érkezett Petrik Gézát is.

Petrik Géza 1845. október 3-án született a Pozsony vármegyei Alsószeliben. A soproni evangélikus főtanodában kezdte meg gimnáziumi tanulmányait, de be sem fejezve az ötödik évfolyamot, könyvkereskedő-tanulónak állt. Hároméves soproni tanulóidejét letöltve, az ajánlólevelében életmódjában jólneveltnek és műveltnek, kötelezettségeiben igyekvőnek, üzleti feladatokban pedig szorgalmasnak és pontosnak jellemzett 19 éves segéd 1864-től a pesti Lauffer-félc könyvkereskedésben vállalt munkát. Egész életpályájára kihatott, hogy ezekben az években éppen ez a cég végezte a magyar nyelvű újdonságok adatainak a rendszeres szolgáltatását a Bécsben megjelenő osztrák könyvkereskedői szaklap bibliográfiai rovata számára, s ebbe a tevékenységbe ő is bekapcsolódhatott. Karrierje is sikeresen alakult: 1869-ben megkezdte önálló könyvkereskedői és kiadói működését. Három évvel később azonban a vele üzleti kapcsolatban álló könyvkereskedő társainak a csődbejutása megrendítette az ő anyagi helyzetét is, ezért újdonságkereskedését felszámolva antikvárius lett. Sok régi könyv fordult meg a kezében, s eközben fokozottan érzekelte hiányát a régebben megjelent hazai könyvek pontos és teljességre törekvő jegyzékének. Mindez arra ösztönözte, hogy a Lauffer-cégnél megkezdett bibliográfiai gyűjtését kiegészítse a Nemzeti Múzeum könyvtára (a mai Országos Széchényi Könyvtár) anyagával, továbbá egyéb könyvészeti források adataival. A *Magyar könyvészet 1860–1875* című munkája kiadásának költségeit a Magyar Könyvkereskedők Egylete vállalta, a részletekben kinyomtatott mű 1885-ben vált teljes köteté. A bibliográfia betűrendben közli a címben megjelölt években Magyarországon, magyar nyelven megjelent kiadványokat. A nevezetesebb folyóiratoknál, évkönyveknél és egyéb gyűjteményes munkáknál a bennük található tanulmányok szerzői és címei is leírásra kerültek. Petrik ezzel az analitikus feltárással nemzetközi szempontból is egyedülállóan új és hasznos módszert alakított ki, mivel a mutatók segítségével egy forrásból volt visszakereshető az adott korszak könyv- és folyóiratanyaga: „... *célöm csak az volt – írja az előszóban – hogy ha már egyszer elkészítettem, vegyék is hasznát kartársaim. Mindamellert hiszem, hogy hiányai dacára nemcsak a magyar könyvkereskedelemnek nyújtottam használható kézikönyvet, de szaktudósoknak és könyvtáraknak is jó szolgálatot teend.*”

A kötet jó alapot szolgáltatott ahhoz, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízza szerkesztőjét az 1712-től 1860-ig terjedő időszak könyvészetének az összeállításával is, vagyis Szabó Károly Régi magyar könyvtár című munkájának a folytatásával. Petrik Géza olyan feladatot vállalt el ezzel (és teljesített), amelyet

manapság csak jól összeszokott szerkesztői gárda merne föl vállalni. Hetvenötödik születésnapján így emlékezett vissza életének erre az időszakára: „12 esztendeig dolgoztam ezen a munkán. Ezidő alatt megtagadva magamtól minden szórakozást, naponként 18 órát szántam munkára, s 4 órát alvásra. Kivétel volt vasárnap és ünnepnap előtt való éjjel: akkor 5 órai alvást engedtem meg magamnak. Magam írtam minden betűt, az eleitől az utolsóig. Magam nyomtattam ki a munkát, magam szerveztem a terjesztést, magam végeztem az expedíciót, magam az incassot, mert kiadóink közt nem akadt egy sem, aki vállalkozni mert volna erre a – szerintük – »őrült« spekulációra.” A megfeszített munkatempó eredményt hozott: életművének kiemelkedő produktuma lett a *Magyarország bibliographiája 1712–1860* című, 1888 és 1897 között megjelent négykötetes munka. A bibliográfia a hazánkban bármely nyelven kiadott, a külföldi nyomtatványok közül pedig a magyar nyelvű vagy valamilyen magyar vonatkozással bíró műveket tartalmazza. Címleírásai minden lényeges adatra kitérnek, megjelölik a művek nagy részénél a lelőhelyet is. A könyvtörténettel foglalkozók számára igen értékesek az egyes kiadásokra vagy példányokra vonatkozó megjegyzések. A könyveken kívül a zeneművek és a térképek is a gyűjtőkörbe tartoznak, s mivel a gyűjteményes munkákat, a jelentősebb folyóiratokat, az évkönyveket és az iskolai értesítőket ezúttal is analitikusan tárja föl, ezért a nemzeti bibliográfia fogalomköre, továbbá a gyűjtőkörbe tartozó dokumentumtípusok szempontjából ismét előzmény nélküli, egyedülálló bibliográfiai alkotás lett.

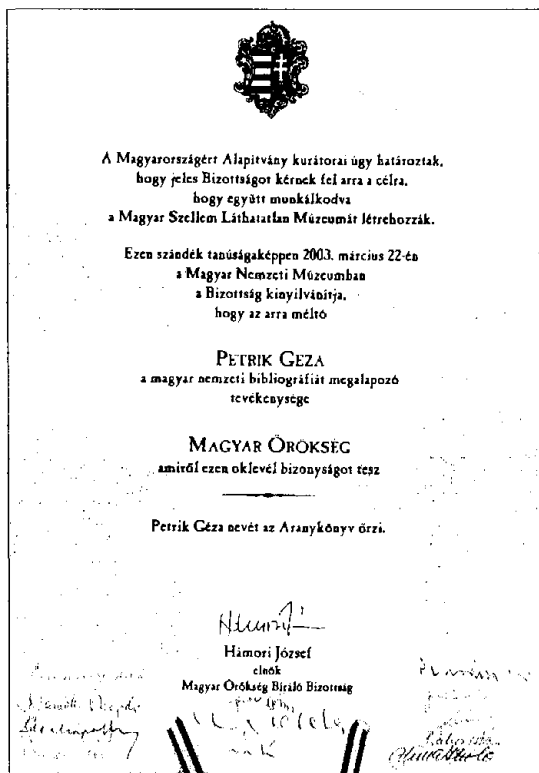
Petrik az 1712–1860-as könyvészet munkálatainak megkezdésével egyidőben visszatér az üzleti életbe. Antikváriumot nyit, majd más cégek üzletvezetését vállalja el, egy ideig a Pallas kiadóhivatalának főnöke, a Pallas nagy lexikona munkatársa, ezt követően könyvkereskedői szaklapok szerkesztője lesz. A szakmai közéletben is részt vesz: 1899-ben a Magyar Könyvkereskedők Egylete választmányának a póttagjává, majd az egylet könyvtárnokává, 1901–1902 között pedig az egylet titkárává választják.

Közben nem hagyott föl a nemzeti bibliográfiák készítésével sem. Bár az 1876–1885 évck bibliográfiájának szerkesztésére Kiszlingstein Sándor esztergomi könyvkereskedő kapott megbízást a könyvkereskedő-egylettől, a következő tizenöt év magyar nyelvű könyveinek, térképeinek, atlaszainak, valamint folyóiratainak bibliográfiai összeállításával 1900-ban már ismét Petriket bízta meg az egylet. Gyűjtő- és szerkesztőmunkájában Gutmann Mór, Horváth Imre, Naményi Lajos és Székely Dávid segítette. A *Magyar könyvészet 1886–1900* címet viselő két kötet az Akadémia anyagi támogatásával jelent meg a Petrik-től megszokott igényes szerkesztésben, bár a gyűjteményes munkák, valamint a folyóiratok tartalmának a feltárására most nem került sor.

Hasonló gyűjtőkörrel készült az 1915-től füzetekben megjelenő következő, 1901 és 1910 közötti könyvészeti ciklus is, de ebben (Iza János segítségével) újból föltárásra kerültek a tudományos folyóiratok cikkei. Az Akadémia most is támogatta a munka kiadását, azonban a könyvkereskedő-egylet nehéz gazdasági helyzete, továbbá a háborús viszonyok miatti papírhány s nem utolsó sorban a már több mint hetvenéves Petrik betegsége is hátráltatta a munkát. Hiába dolgozott még a betegágyában is, s hiába segített munkájában Margit leánya, már nem érte meg a *Magyar könyvészet 1901–1910* című bibliográfia teljes megjelenését: 1925. augusztus 27-én elhunyt. (A betűrend L–Z részét Barcza Imre rendezte sajtó alá.)

Petrik Gézában a magyar nemzeti bibliográfia egyik megteremtőjét tiszteljük. A születésének 150. évfordulóján a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Bibliográfiai Szekciója, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete szervezésében megrendezett emlékülésen hangzottak el könyvkereskedőből a nemzet bibliográfusává váló személyét és munkásságát méltató előadások. Teljesítménye egyedülálló: az 1712 és 1910 közötti majd kétszáz év magyar és magyar vonatkozású nyomtatott kulturális örökségének nagy részét ő regisztrálta, rendszerezte és adta közre. Neve már életében fogalomná vált szakmai körökben, hiszen aki a 18. vagy a 19. század Magyarországaival kívánt foglalkozni, a nyomtatott források kutatásakor szinte kizárólag az ő bibliográfiáihoz, a „Petrikék”-hez fordulhatott. Az utókor számára nélkülözhetetlen voltukat bizonyítja az, hogy 1968–69-ben hasonló kiadásban újra megjelentek az 1712-től 1920-ig tartó időszak nemzeti bibliográfiái, melyeknek többségét Petrik Géza szerkesztette. (Egy-egy ciklust szerkesztett a már említett Kiszlingstein Sándor, illetve Kozocsa Sándor.) Az Országos Széchényi Könyvtár Petrik eredeti köteteit továbbszámozva adta közre a 18. századi nyomtatványok pótlásait, nyomda- és kiadástörténeti mutatóit, a közelmúltban pedig – a hasonló kiadások alapján – a több mint két évszázadra vonatkozó teljes anyag CD-ROM-on is megjelent. Petrik Géza címléírásai tehát digitalizált változatban szolgálják tovább a magyar kulturális örökség dokumentumainak a feltárását, a közeljövőben beépülve a nemzeti könyvtár bibliográfiai adatbázisába.

Kégli Ferenc

Dr. Farkas László (1909–2003)

Életének kilencvennegyedik évében halt meg dr. Farkas László, az Országos Széchényi Könyvtár évtizedekig, nyugdíjas alkalmazásban egészen 1999-ig volt munkatársa. Szép kort élt meg, szokták az efféle eltávozásokkor mondogatni. Kétségtelenül, és mégis: bánatos lesz az ember miattuk.

Negyvenkét évvel ezelőtt, akkor még igencsak „zöldfülű széchényistaként” véletlenül voltam jelen annak eldöntésénél, hogy Laci bácsi a nemzeti könyvtár munkatársa lesz. Ez úgy történt, hogy Kovács Máté, Sebestyén Géza és jómagam utaztunk haza Szegedről az esti gyorson. A „két nagy” mi másról beszélt volna, mint a könyvtárügy aktuális problémáiról. Egyszer aztán Kovács Máté azt találta kérdezni:

- Te, Géza, vannak-e üres státuszaid?
- Mindig akadnak – így Sebestyén.
- De van-e elég pénz is rajtuk?
- Az ide-oda „söprögetéssel” megoldható.
- Jó volna, ha fel tudnátok venni Farkas Lacit, három gyereke van, a református egyház szolgálatában áll, s ez mostanában nem túlságosan jövedelmező elfoglaltság. Egyébként minden szempontból kiváló férfiút ajánlok.
- Ne folytasd, ismerem. Jellemes és tehetséges. Keressen fel mielőbb. El van intézve.

Kíváncsi voltam, kiféle-miféle az, akit annyira méltatnak. Nem kellett sokáig várnom: egy-két hétre rá Farkas László „bevonult” a nemzeti könyvtárba. Új kollégaként Tombor Tibor mutatta be a vári iroda melletti szobában található igazgatási csoportnak, ahol éppen dolgoztam.

Bennem akkor róla a következők rögzültek: derék kiállású férfi, kerek fej, hátra-fésült, már őszes haj, koromfekete szemöldök, szabályos orr, hangsúlyos száj. Járás közben a szokásostól kicsit erősebben kifelé ugró lábfej, amitől még stabilabb, állóképesebb egyéniségnek látszott. Végül akkor is és azóta mindig: öltözködésbeli rendezettség, amely – később derült ki – minden dolgára jellemző volt.

És a hangja: iskolázott, tiszta hang (nem csoda, a Budapesti Kórus tagja volt). Halk szólásban is uralni tudta vele az értekezleti és egyéb purparlék mezejét. Ha éppen hallgatott, figyelmének dokumentálására szerette homlokán felráncolni a bőrt, s szemüvege mögött tágra nyitni a szemét.

Farkas Lászlónak ez az alakja, testi valósága éledt meg bennem, mihelyst meghallottam halálhírét. Akit szeretünk-becsülünk ugyanis, egyszersmind a „legjobb formájában” emlékezünk rá a legszívesebben.

Mivel számomra a hatvanas években még nem múlt el a „kalandozások kora”, hamarosan elhagytam az OSZK-t, de amolyan atyafiságos kapcsolatban megmaradtunk. Ajándékba remek sztorikat (pl. azt, hogy az első szocialista munkaverseny hatására három hónap alatt majdnem megbénult a VKM, mert mindenki csak „látamoztatta” az aktákat, ami összehasonlíthatatlanul több érdempontot eredményezett, mint ezt vagy azt az ügyet elintéző levél kiküldése) és hasznos tanácsokat kaptam tőle.

Életerőről, főleg hivatali pályafutásának jelesebb mozzanatairól a következő dátumok szólnak:

- Budapesten született 1909. március 1-jén orvos családban. 1932 novemberében szerzi meg jogtudományi doktori oklevelét.
- 1932 novemberétől egy éven át ügyvédjelöltként dolgozik, 1934 és 1949 között VKM-tisztviselő, ahol osztályvezetőségig „vitte”. A két világháború közötti tárca esetenként kényes (nemzetiségi vonatkozású) feladatokkal bízta meg. Ostrom előtt az evakuálási felhívásnak nem tesz eleget, nem vonul be. A fővárosban vészeli át a hadieseményeket. 1945 után a társadalmi progresszióba vetett bizalom tartja meg VKM-tisztviselőnek és a demokrácia hívének, azután azonban neki is rá kellett jönnie, hogy „itt mindennek vége”.
- 1949. május elsejével a református egyház biztosít számára szerény, de az idő tájt túl nem becsülhető életeret.
- Belépvén az OSZK-ba, a várrekonstrukció gondjainak egy részét veszi a vállára. Előbb (1960) Sebestyén Gézával, majd – bővebben – Havassy Pállal, a vári főépítésszel és Tombor Tiborral együtt (1964) ismerteti meg a könyvtárosi közvéleményt a vári munkálatokkal. Ugyancsak 1964-ben ír Tombor Tiborral az új otthon raktározási és állományvédelmi kérdéseiről. Ám a téma kisebb-nagyobb tudósítások–híradások formájában mindvégig, egészen a kilencvenes évekig megmarad szakirodalmi közlései élén (Az OSZK épülete a budavári palotában, 1996).
- Emlékezni illenék erre is: Farkas László volt az, aki 1961 táján megszervezte és „kihajtotta” a Guszev utcai emeletráépítést, lakást teremtve ezzel jó néhány fiatal OSZK-család számára.
- Az 1970-es évek elején a könyvtári törvényhozással foglalkozik, nevezetesen a külföldi törvényeket veti összehasonlító vizsgálat alá (mintegy háttér adva az akkoriban folyt hazai törvényelőkészítésnek). Általában is hozzá tartoztak a könyvtár jogi ügyei.
- 2002-ben jelenik meg az OPKM jóvoltából a Hómantól Ortutayig című visszaemlékezése, amely lebilincselő olvasmány. Recenzió róla: 3K, 2002. 3. sz.
- Meghalt 2003 februárjában.

Nem értem, hogy egy olyan értékes és „mindig jól húzó” szakembernek, mint amilyen Farkas László volt, életében (se OSZK-, se könyvtáriügyi előterjesztésre) miért nem jutott ki egyetlenegy „tisztí” kitüntetés sem. Ettől függetlenül békében fog nyugodni.

Futala Tibor

Egy különös dokumentumgyűjtemény

Bonchidai Hírek, 1870–2000.

Az erdélyi magyarság múltjának feltárása történelmi szükségszerűség. A témában nagy előrelépést és viszonyítási alapot jelentett a háromkötetes *Erdély története* megjelenése 1986-ban (főszerk. Köpeczi Béla, Bp. Akadémiai Kiadó). Azóta is több könyv, számos tudományos és népszerűsítő cikk látott napvilágot, amelyek az egyes fehér foltokat feltárják, kiegészítik ismereteinket.

Történetírói alkotáson azokat az írásokat értjük, amelyeket a történettudomány eszköztárában, módszereiben ismerős és jártas emberek alkotnak, függetlenül attól, hogy milyen írói képességgel rendelkeznek. Ha valaki megírja emlékiratát, nem történettudományi munkát tesz közzé, bár olyan művet ír, amelyet a történetírók felhasználnak. Mindezekből sok mindent kimazsolázhatunk, és tanulhatunk belőlük. A naplók és emlékiratok belopták az egyéni érzéseket, megfigyelések ízeit, zamatát is bizonyos korok megítélésébe. Csak egyet nem tudtak visszaadni: a napok hangulatát. Azt, hogy miként értesültek akkor az emberek az eseményekről, miket tudtak meg, hogyan érzékelték azokat, mit gondoltak és mit éreztek...

Szakács János bukaresti születésű (1934), műszaki képzettségű, Bonchidához erős kötelekekkel kapcsolódó kolozsvári lakos kézzel írott kétkötetes munkájában *Bonchidai Hírek* címmel összegyűjtötte az 1870–2000 közötti időszakra vonatkozó, különböző újságokban és folyóiratokban megjelent, a településre vonatkozó cikkeket, okmányokat és képeket, amolyan „dokumentumgyűjteményt” állítva össze. Szöveggyűjteménye az ő személyes ajándékként bekerült könyvtárunkba (OSZK Kézirattár, Jelzet: Quart. Hung. 4434).

A nehezen meghatározható műfajú mű két részre tagolható, ezért mi is külön foglalkozunk a két résszel.

Az első részben a szerkesztő arra vállalkozott, hogy kivágott újságcikkek és hírek sorozatából próbálja a ma olvasóközönsége elé vetíteni Bonchida több mint egy évszázadának történetét. Az a cél vezethette, hogy az újságközlemények frissessége, aznapisága: a napok, hetek, hónapok hangulatát varázsolja az olvasó elé. Hogy azok előtt, akik átélték, az elfelejtett emlékeken keresztül megkelevenedjék múltjuk egy szakasza. Akik pedig akkor még nem éltek vagy fiatalok voltak, ne csak megismerjék a történelmi események összefüggéseit, mozgó erőt, de olvasás közben bele is éljék magukat ama elmúlt napok, hetek és hónapok érzelm- és gondolatvilágába. A két kötet folyamatos munka eredménye: egy alapváltozat folyamatosan bővült, így állt össze annak mai változata.

Az első kötet az 1870–1952 közötti írásokat, míg a második az 1953–2000 közötti cikkeket foglalja magába. Az első kötet – amelynek címlapja (hibásan) a második köteté – vázlatos előszavában arról tájékoztat, hogy az általunk ismertett példány már az ötödik kiadás, és készül a hatodik kiadás is.

A második kötet utolsó lapjai tartalmazzák az előző „kiadások” előszavait 1997 és 2000 között. Ezek, amelyek így utószóvá váltak, egy lokálpatrióta érzelmi vallo-másai, a célkitűzésekről, a válogatás és szövegközlés szempontjairól viszont keve-set (inkább semmit nem) árulnak el. Az ismertetett, 2000. XII. 15-én kelt *Előszó* tartalmaz egy keveset a válogatás és összeállítás jellegéről: „*én csupán összegyűj-töttem az újságokban megjelent híreket és nem felelhetek azoknak valóságáért vagy hamisságáért.*” A szerkesztő itt utal arra is, hogy az előző századforduló Bonchidán is a „boldog békeidők”-et jelentette, míg a második világháború utáni évtizedek a valóság elferdítésének időszaka voltak.

A kötetek forrásait az összeállító által nem módszeresen fellapozott újságok, folyóiratok, naptárak, statisztikák, a református egyházkerület névkönyvei és er-délyi témájú könyvek jelentették. A téma széles skálájú: arcképek, árvízi tudósítás, balcsetek, báli beszámolók, a Bánffy család történetei, birtokvásárlási iratok, gaz-dasági munkálatok beszámolóí, halálozás, hírek, körözvények, rendeletek, statisztikák, tüzesetek, vásárok stb.

A kötetek évszámok szerint tagolódnak fejezetekre, azon belül vannak sorszá-mozva az adott évből fellelt cikkek, összesen 2514, legtöbbször az 1952-es évből (62 cikk), legkevesebb 1920-ból (1 cikk).

Az újságcikkek, valamint a folyamatosan gyarapodó, de eléggé gyarló kép-anyag alapján nyomon követhető Erdély mikrotörténete: a dualizmus békés éveí, az első világháború, a két világháború közötti kisebbségi korszak, a második vi-lágháború, a szocialistának nevezett korszak és az azt követő korszakváltás néhány esztendeje. Persze minden korszak a maga stílusában! A két világháború közötti időszakba román nyelvű cikkek is vannak bevalogatva (például az *Universul ír-ai*). Az 1950-es (!) év 58 cikke után viszont a szerkesztő a *Megjegyzés*-ben azon kételyénck ad hangot, hogy vajon a korszak összes cikkét valaki egyáltalán elol-vasná-e? És mivel érzi, hogy ez mennyiségileg is terjedelmes lenne, maga válogat, és az 1966–1989 közötti időszakból közel 100 cikket (pontosan 84-ct) terjedelmi okokra hivatkozva kihagy, de a tárgyévnel bibliográfiailag rögzíti őket.

A könyv és azon belül e fejezet természetesen fogatékosságokban is szenved:

1. Az újság nem maga az élet, csak annak halvány tükre. Főleg háborús kor-szakban, amikor minden országban fontos érdekek fegyelmezik a sajtószabadság csapongását. A vázolt korszakban lezajlott két világháború, és a kisebbségi korszakoknak is megvoltak a sajátosságai (sajtócenzúrája), így sok minden nem kerülhetett be az akkori lapokba!
2. Sok cseményt (részletkérdést) a mai kor embere nem ismerhet fel jelentő-ségében, a fától olykor nem láthatja az erdőt.
3. Az olvasó aránytalanságokat is fog találni a könyvben: fontos cseményeket néhány rövid sorban, lényegtelenebbeket viszont bővebb tálalásban. Bár az is igaz lehet, hogy a kicsiben, lényegtelenben is benne van a nagy: apróságok, hangulatok, vélemények tükrözik vissza a kor érzelmeit, magánéletét.

Mint említettük, a tárgyalt kötetek általunk első résznek minősített egysége hasz-nos, érdekes, tanulságos dokumentumgyűjtemény. A második rész számunkra csak részben érthető egyveleg, valamiféle függelék, az összes fellelt bonchidai kép, irat és iromány előző részhez toldása (nem csokorba szedése)! Nem kevés fejtörést oko-zott számunkra annak értelmezése, hogy a közel 300 oldalon mi is van valójában.

Nem egyértelmű a fejezetek, alfejezetek felosztása sem (ha egyáltalán volt erre szándék), így a magunk tapasztalata alapján készítettük összefoglalót:

- I. Az első fejezet (60 oldal) *És ami a hírekből kimaradt* cím alatt amolyan történelmi oknyomozás a két világháború közötti kisebbségi sorsról, a bonchidai nagy napról, a magyar honvédség 1940. szeptember 10-ei bevonulásáról, a katonatemető „rejtélyeiről”, a Bánffy kastély felgyújtásáról és a helyi 56-os eseményekről. Megannyi érdekes és hasznos adalék egy falumonográfiához!
- II. *Bonchidai arcképek* cím alatt életrajzokat és képeket találunk félszáz oldalon!
- III. Tucatnyi lapon iratok, kiadványok címlapjainak másolatai!
- IV. A *Levél és okiratmásolatok* című fejezet is finom-vegyes: egy Kós Károly levél meg néhány születési, házassági anyakönyvi kivonat és konfirmációi emléklap.
- V. A bonchidai református gyülekezet képei, konfirmáló fiatalok csoportképei.
- VI. *Kivonatok a község „történelemlékönyvének” lapjaiból*, tulajdonképpen részletek a településről szóló írásokból.
- VII–VIII. A bonchidai kastély felvételei és a Bonchidára vonatkozó tanulmányok kivonatai tulajdonképpen képhalmaz. A bonchidai üdvözlőlapok és Gy. Szabó Béla metszeteinek másolatai javítanak valamennyit a minőségben.

A teljes második rész egy falumonográfia forrásául szolgálhat. A nagy munka példamutató értékmentés az utolsó percben egy olyan erdélyi településről, amelynek legjelentősebb műemlékét (a Bánffy kastélyt) a háború óta csak rombolták, ám a közeljövőben próbálják felújítani...

Az azonban kérdéses, hogy az ilyen, Szakács János-féle munkáknak lesz-e folytatása? Mert az lenne kívánatos, ha egy jól kimunkált módszer alapján egyre több hasonló születne!

György Béla

A Székesfehérvári Körzeti Könyvtár története

Másfélszáz oldalon írta meg a Székesfehérvári Körzeti Könyvtár (a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár elődje) történetét *Kégli Ferenc*. A könyvtárat, amely „az agitációs- és propaganda-célokból is támogatott körzeti könyvtári rendszer egyik alközpontja volt”, 1950. május 21-én avatták fel Székesfehérváron, és „hatásköre a teljes megyére kiterjedt”. „A megyei könyvtár avatására 1952. augusztus 19-én került sor ünnepi műsor keretében. Ezzel az aktussal a Székesfehérvári Körzeti Könyvtár mint intézmény megszűnt.” A két avatás közti időszak, két esztendő történetét mutatja be minuciózus részletességgel a monográfia. Olyan rész-

letességgel és pontossággal, amelyenre nem tudunk, nemigen találunk még egy példát a hazai, de – aligha tévedünk – a nemzetközi szakirodalomban sem. Aki belelapoz a szép kiállítású, a szerző precizitásához, szinte aggályos gondosságához illően igen szakszerűen szerkesztett, hihetetlen gondnal korrigált és ellenőrzött szövegű munkába, ilyenféle passzusok hosszú sorára lelhet:

„Ezekben a napokban [pontosan tudható, mely napokról van szó] küldte meg a Népkönyvtári Központ a bútorokat a körzeti könyvtár számára: 2 db íróasztalt, 1 db írógépasztalt, 1 db billenőajtós írógépasztalt, 1 db kétajtós polcos szekrényt, 6 db széket és 1 db kerek asztalt.”

„A Székesfehérvári Körzeti Könyvtár és a felújított Székesfehérvári Városi Könyvtár közös átadó ünnepsége május 21-én, vasárnap 11 órakor kezdődött. Az ünnepi beszédet Tanner József, a Népművelési Minisztérium főosztályvezetője tartotta. Kihangsúlyozta... [hosszabb idézetek a beszédből]”

„A Népművelési Minisztérium 1950. május 31-én küldte meg a költségvetési reform végrehajtásából fakadó változásokat ismertető, a helyes pénz- és vagyongazdálkodás legfontosabb szempontjait magába foglaló húszoldalas [!] tájékoztatót... Mácsainé valószínűleg nem olvasta el figyelmesen a tájékoztatót, mivel a könyvtár 1950 július havi pénzügyi kimutatása még augusztus 17-én sem érkezett be a minisztérium költségvetési osztályára.”

„A könyvtári kötésben, katalóguscédulával, kölcsönzőlappal, raktári lappal ellátott könyvekkel a körzeti könyvtárosnak csak technikai feladatokat kellett elvégeznie... Probléma csak akkor keletkezett, amikor a Népkönyvtári Központ raktárában összecerélték a szállítmányokat. Ez történt akkor, amikor 1950 októberében az egyik – kívül Székesfehérvár címzésű – ládáról a felbontás után kiderült, hogy benne Kaposvárra szánt könyvek vannak. (A ládában harminc mű volt, művenként 10, illetve 15 példányban, összesen 395 darab.) Az eset megisméltődött 1951 júliusában. Ekkor...”

„Az 1950 szeptemberétől érkezett leveleken már látható az iktatóbélyegző, a kimenő levélmásolatokon pedig... a körpecsét... Az iratok másodpéldányként használt vékony fehér papírt 1951 februárjától a párt II. kongresszusa alkalmából rendezendő kiállítások propaganda-nyomtatványa váltotta fel. Ezek... ugyanis egyoldalas nyomásúak voltak, így üres hátoldalukkal alkalmassá váltak a kimenő iratok indigós másolati papírjának... több hónapon keresztül szolgáltak másodpéldányként a körzeti könyvtárban legépelte hivatalos leveleknél. 1952 elejétől a másolatokhoz egységesen halványzöld papír került felhasználásra.”

„A Népkönyvtári Központ 600 Ft-ot adott fel 1950. december 12-én a körzeti könyvtár címére... A szállítás még az év végén megkezdődött, maguk a szekrények vasúton érkeztek... A körzeti könyvtár adminisztrációs munkája ez alkalommal sem volt kifogástalan. A Válra érkezett szekrény fuvarköltségének okmányait a községi tanács vb 1951. január 13-án küldte be a

körzeti könyvtárnak az összeg megtérítése végett. A térítés nem történt meg, mire március 6-án a községi tanács azzal sürgette meg a körzeti könyvtárt, hogy ha nem érkezik meg az összeg, akkor kénytelen az ügyet az Állami Ellenőrző Bizottság, vagy a Közületi Egyeztető Bizottság elé vinni. Az erőteljes fellépés hatására Mácsainé egy hét múlva átutalta a 45 Ft-ot a községi tanács vb részére.”

Hosszan, igen hosszan idézhetnénk még a hasonló passzusokat, eset- és eseményleírásokat. Lehetnek (talán vannak is) olyanok, akik valamiféle karikírozási szándéknak vélhetnék ezt. Szó sincs róla. Azt szerettük volna érzékeltetni ezekkel az idézetekkel (amelyeket semmiféle leírás, beszámoló nem érzékíthetett volna meg jobban, mint saját maguk kiemelése, felsorakoztatása), hogy a szerző *mindent, de valóban mindent* tud tárgyáról. A másolati papírok színéről, minőségéről, használatuk időszakairól (stb.) csakúgy, mint a fuvarlevelekről, az elcsérült külödemények tartalmáról stb., stb., stb. Le Roy Ladurie (a mikrotörténet-írás pápája) elbújhat Kégli Ferenc mögött. Dehát nem túlzás-e mindez? Nem öncélú, l'art pour l'art játék-e? Vajon nem a Mátyás királynál művészetével jelentkező borsóhajigáló mestert idézi-e eszünkbe Kégli Ferenc? (Mint ismeretes, a mester borsót tudott áthajtani – igen messziről – bármely kulcslyukon.) És vajon nem e mester jutalmát érdemelné-e a monográfia szerzője? (Aki a remélt-elvárt zsák arany helyett egy zsák borsót kapott a királytól, hogy legyen mit hajigálnia.) Bizonyos, hogy másoknál, hazai és nem hazai könyvtártörténészeknél az ilyen jellegű adatok legfeljebb kis színesekeként szerepelnek, élénkítik az előadást, anekdota-jellegűek és -ízűek, szépirodalmi stichet adnak a munkának, hangulatkeltők, és nem szerves részei a történetírásnak. Kégli Ferenc esetében azonban a törzsrészt képviselik. Belőlük áll, belőlük épül, hatalmas tömegük, szakadatlan soruk, sorozatuk adja magát a monográfiát. Persze nem csak ők, az ő tagolt halmazaik szerepelnek a műben. A szerző igen kontúrosan megadja, megrajzolja a kereteket is: visszatekint Fejér vármegye közkönyvtárainak régmúltjára, részletesen szól a koalíciós évek népkönyvtáiról, regisztrálja igen alaposan a körzeti könyvtári rendszer kialakításának etapjait stb. Belehelyezi a Székesfehérvári Körzeti Könyvtárat abba a történelmi, művelődéstörténeti és könyvtártörténeti összefüggésrendszerbe, amelyből kinőtt, amelyben kialakult és működött. Nemcsak utalásszerűen, de szisztematikusan felépíti Kégli Ferenc azt a jogszabályi (és politikai, kultúrpolitikai) vázat, amelyhez képest, amelyben működött könyvének „főhőse”. Az ismert adatok (dátumok, jogszabályok, ideológiai és egyéb iránymutatások) mind-mind fellelhetők a könyvben, épp annyira, amennyire szükséges. A köztudott dolgokra, összefüggésekre épp csak alludálás történik, a konkrétumok, ismeretlen vagy kevésbé ismert vonatkozások megmagyaráztatnak, a keret pedig a konkrét Fejér megyei adatok tömkelegével töltetik ki. És ebben a keretben lépnek aztán fel a már utalt adatsorok, egyes események, tények, factum brutumok és „apróságok”, tömegükben már épp nem kis színesekeknek tekinthető adalékok.

Hogy ez micsoda óriási munkát jelent, tán nem szükséges hangsúlyozni. Kégli Ferenc a teljesség igényével búvárolta át a források (elsősorban levél- és irattári források) tömkelegét. És excellál a forráskritikában is. A legsajáttabban történészi munkát, a kútfőanalízist és kútfőkritikát a legmagasabb szinten űzi, teheti ezt annál inkább, mivel végzetlenül mennyiségű adata van, amelyek – persze csak az értő, a

szakértő, a mester kezében – mintegy egymást magyarázzák, korrigálják, egészítik ki és módosítják, henyén akár azt is mondhatnánk, maguk végzik el a forráskritikát. (Ahogy Hegel szerint az ember a munkát végzi: hagyja a természetet dolgozni, és figyel, jól csinálja-e.) Hogy micsoda mennyisége fekszik e műben a levéltárban, jószerint olvashatatlan iratok böngészésével (és meg- és feltalálásával) eltelt időnek, csak sejthetjük. Dehát megérte-e? Tehetjük, tesszük fel ismét a kérdést.

E sorok írója szerint feltétlenül, egészen bizonyosan megérte. Hogy miért? Indítsunk egy kissé távolabbról!

A Hóman–Szekfű-féle Magyar történet azzal bővölte el még olyan megrögzött elleneseit, ellenzőit, hiperkritikusait is, mint Németh László, hogy szinte végtelenül kitágította a történetírás tárgyát. Szekfű hosszú fejezetben foglalkozik – többek közt – a búcsújárásokkal, azok útvonalával, a résztvevők jellemzésével, a búcsúnak mint olyanok a bemutatásával, értelmezésével, a „nagy” történetbe való beiktatásával. Vagy – mondjuk – a kastélyépítéssel. Azzal, hogy mikor, miért és milyen kastélyok épültek, és – főként – mit, mi mindent jelentett ez. Nem tehetne volna ezt, ha nem állnak rendelkezésére többek közt például a Karácsonyi János-féle egyháztörténeti dolgozatok vagy a Lyka Károly-típusú művészettörténeti értekezések, tanulmányok, összefoglalások. Ezek a munkák (a Karácsonyi- és Lyka-félék) tették csak lehetővé a Szekfű-féle történetírást. Vessünk egy pillantást, épp csak egy röpkét a sok szempontból (és persze mutatis mutandis) a Hóman–Szekfű hatodik kötetének is tekinthető, immáron klasszikusnak számító Romsics Ignác-féle huszadik századi magyar történetre. Hiányzik belőle szinte teljes egészében a könyvtárak története. Nem azért, mert a témát a szerző elhanyagolhatónak gondolta-vélte volna. Sokkal kisebb jelentőségű dolgokkal is részletezően foglalkozik (például a mozhálózattal vidéken és a tanyavilágban). Ám – általános történéssz lévén – csak arról írhat, csak azzal foglalkozhat, amihez, amiről anyaga van. Ő maga nem kutathatja ki a könyvtártörténetet. Szükségképp feldolgozásokra van utalva. Ám olyanokra, csak olyanokra, amelyek maguk nem ismét csak feldolgozásokra épülnek. Hanem olyanokra, és csak olyanokra, amelyek magukat a forrásokat szólaltatják meg, lege artis. Vagyis Romsicsnak Kégli Ferencre, az ő könyvére, a Kégli Ferencekre (sajnos csak egy van belőle) van óhatatlanul szüksége. Az egyetemes magyar történetírásban csak akkor foglalhatja el helyét a könyvtárak története is, csak akkor kerülhet a súlyának megfelelő pozícióba (sőt csak akkor derülhet ki egyáltalán, mi is, mekkora is ez a súly), ha rendelkezésre állnak a Kégli Ferenc-féle monográfiák. *Egy már van.*

Hadd mondjunk egy másik példát is! Vörös Károly minden bizonnyal világszintű (több amerikai professzor igazolta vissza ezt a vélekedést) Budapest-történetében annak a vágyának ad hangot, bárha valaki átvizsgálná úgy a főváros gazdálkodásával kapcsolatos forrásanyagot, amiként egy GH-revizor foglalkozik a mai GH-anyagokkal. Egy történész nem teheti meg ezt helyette. De hogy képünk Budapest gazdálkodásáról csak akkor lehetne teljes (vagy azt megközelítő), ha ez a vizsgálat megejtetnék, Vörös Károly szerint bizonyos. Hogy ez az utalás miben és mennyiben vonatkoztatható Kégli Ferenc munkájára, talán nem kell kifejtenuk.

A tudomány kollektív alkotás, a tudósok egymás eredményeire építve létezhetnek, dolgozhatnak csak. Ám csak a nagy egyéni teljesítmények tehetik lehetővé ezt az interkommunikációt. És Kégli Ferenc páratlanul nagy teljesítménnyel rukolt elő. A többi nem az ő dolga. De dolgot, munkát, alkalmat és lehetőséget

kínált sokaknak, igen sokaknak. (Maga persze korántsem érzi művét befejezettek. Nemcsak a hihetetlenül adatgazdag monográfia még sűrítettebben adatgazdag függelékei tanúskodnak erről, de a további anyagokat tartalmazó digitális közlemények dandára is.)

Persze nemcsak a tudomány világát gazdagította Kégli Ferenc. Nekünk könyvtárosoknak is nagy ajándékot adott. Van mit tanulmányoznunk, van mitől módszertant ellesnünk (könyvtártörténeti és helyismereti módszertanról van szó). és – főleg – van minek örülnünk, van mire – oly édes érzés – kollektív büszkeséggel gondolnunk. (VK)

[Kégli Ferenc: A Székesfehérvári Körzeti Könyvtár (a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár elődje) története 1950–1952. Székesfehérvár 2002. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár]

A Publika Magyar Könyvtári Kör felhívása

Az Európai Bizottság kezdeményezésére a 2003. év a Fogyatékosok Európai Éve lett. A jeles év alkalmat ad a fogyatékkal élők iránti társadalmi szolidaritás növelésére és az esélyegyenlőség kiteljesedésének elősegítésére. A 2003. éven belül is megkülönböztetett szerepet kap *május első szombatja*, mely Magyarországon néhány éve

az Esélyegyenlőség Napja.

A Publika Magyar Könyvtári Kör kéri a könyvtárakat és a könyvtárosokat, hogy emlékezzenek meg erről a napról különféle, a fogyatékosoknak szóló és velük, a családjukkal, a gondozóikkal közösen kialakított könyvtári rendezvényekkel, eseményekkel.

Értük – velük!

Mélyítsék tovább a fogyatékosok intézményeivel már eddig is kialakított jó kapcsolataikat és teremtsenek lehetőséget újabb kapcsolatok felvételére, kialakítására.

A rendezvények megszervezésében vegyék igénybe a Publika Magyar Könyvtári Kör és a Könyvtári Intézet képzésein speciálisan felkészített munkatársaik segítségét.

Az **Esélyegyenlőség Napja** alkalmából **május 8–10-én** kerül sor Budapesten a **Lurdy Házban** a nagyszabású **„REHA Hungary” rehabilitációs szakkiallításra és kongresszusra**, melynek fő témája ebben az évben a fogyatékkal élők életminőségének megőrzése és biztosítása.

A rendezvényen a Publika Magyar Könyvtári Kör és a Könyvtári Intézet közös standot állít, hogy bemutathassa azokat a lehetőségeket, melyekkel a közkönyvtárak képesek enyhíteni a fogyatékkal élők kulturális és szociális hátrányait, elősegíteni szellemi aktivitásukat, értelmes és kellemes szabadidő-felhasználásukat, közösségi igényüket.

Kérjük, hogy a könyvtárakból *április 26-áig* juttassák el a Könyvtári Intézetbe mindazokat a bemutatásra alkalmas dokumentumaikat (meghívó, szórólap, plakát, fénykép, poszter, kiadványok stb.), melyekből gazdag illusztráció készülhet a kiállításra.

(Beküldési cím: *OSZK Könyvtári Intézet, Bartos Éva, 1827 Budapest, Budavári Palota F Épület*)

A Lurdy Házban megvalósuló részletes programról további híradással leszünk.

of the British Empire. The British Empire was a vast and diverse entity, encompassing a wide range of territories and peoples. It was a complex and multifaceted system, shaped by a variety of factors, including economic, political, and cultural forces.

The British Empire was a product of the Industrial Revolution, which created a demand for raw materials and new markets. The British government and private enterprise worked together to expand the empire, establishing a global network of trade and investment.

The British Empire was a source of wealth and power for Britain, providing a steady flow of resources and a large market for British goods. It was a key factor in the rise of Britain as a world superpower in the nineteenth century.

The British Empire was also a source of cultural influence, spreading British values, language, and institutions around the world. It played a significant role in the development of modern nations and the global economy.

The British Empire was a complex and dynamic system, constantly evolving and adapting to changing circumstances. It was a testament to the power of British industry, commerce, and imperialism.

The British Empire was a source of pride and glory for Britain, and it played a central role in the nation's history. It was a defining feature of the British world and a key element of the nation's identity.

The British Empire was a vast and diverse entity, encompassing a wide range of territories and peoples. It was a complex and multifaceted system, shaped by a variety of factors, including economic, political, and cultural forces.

The British Empire was a product of the Industrial Revolution, which created a demand for raw materials and new markets. The British government and private enterprise worked together to expand the empire, establishing a global network of trade and investment.

The British Empire was a source of wealth and power for Britain, providing a steady flow of resources and a large market for British goods. It was a key factor in the rise of Britain as a world superpower in the nineteenth century.

The British Empire was also a source of cultural influence, spreading British values, language, and institutions around the world. It played a significant role in the development of modern nations and the global economy.